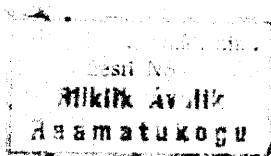

KUUKIRI

EESTI KIRJANDUS

EESTI KIRJANDUSE SELTSI WÄLJAANNE

TOIMEKOND :

J. Aawik, M. J. Eisen, V. Grünthal, J. Jõgewer,
A. Jürgenstein, M. Kampmann, A. Kitzberg, J. Luiga,
W. Reiman, J. Tõnisson

1913

Kaheksas aastakäik

Nr. 1

Eesti kirjandus nr. 1.

Sisu:

- J. Jõgewer, Läti Hendriku Eesti keel.
S. Willberg, Naise võtmisest vanemal ajal Kolga ranna külades
Kuusalu kihelkonnas.
M. J. Eisen, Lapi kohanimed.
C. R. Jakobsoni kirjad prof. J. Köhlerile.

Uued raamatud:

- J. Aavik, Friedebert Tuglas, Valitud leheküljed.
A. Jürgenstein, Eduard Wilde, Tabamata ime.
J. Jõgewer: Noor-Eesti IV.

J. Jõgewer: Lühikene kirjandusline ülevaade: A. Kitzberg, Libahunt. — Friedrich von Schiller, Orleani neitsi. — A. Kitzberg, Mis kuuskede haldijad sosistavad. — M. Mihkelson, Mineviku viirastused. — Külvaja, Rahvatähtraamat 1913. — Sirvilauad, Eesti Rahva Tähttraamat 1913. — Ludvig Rellstab, 1812. — Max Pemberton, Merealune linn. — K. Einbund, Raamatukogud. — И. Юрьенсь, Эсская грамматика.

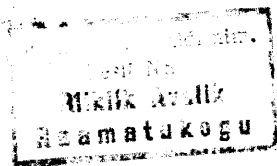

Auustatud lugejatele

teatame, et mineval aastal trükitööliste streigi läbi ilmumata jäänud nr. nr. 11 ja 12, praegu trükkis on ja lähemal ajal ilmuvad. Käesoleva aasta esimene number saadetakse kõigile mineva-aastastele lugejatele kätte. Tellijaid, kes selle numbri peal teistkorda saavad, palume teist eksemplari tutvustamiseks neile edasi anda, kellest tellijaid loota on. Nr. 2 ilmub 1-se märtsi ümber.

Kuukirja „Eesti Kirjanduse“ toimetus.

Läti Hendriku Eesti keel.

J. Jõgewer.

Eestlaste sõjad oma vabaduse kaitsemiseks ja Läänemere maade Saksa ristisõitjate alla heitmise loo on katoliku preester, nõnda nimetatud „Läti“ Hendrik, üles kirjutanud, kes mitmed lahingud ise oma silmaga oli näinud. Ta kirjutas oma töö Ladina keeli. See on aga J. Jungi tõlkes ka Eesti keeles pealkirja all „Läti Hendriku Liivimaa kroonika“ ilmunud. Mis rahvusest „Läti“ Hendrik oli, ei ole tänapäevani kindlaks tehtud. „Läti“ Hendriku nime kannab ta sellel põhjal, et ta oma kroonikas ennast kord (XVI 3) Heinrichus de Lettis nimetab. See ei pruugi tingimata seda tähendada, et ta sündimise poolest lätlane oleks olnud, vaid et ta esialgu lätlaste seas Burtneeki järve ääres preester oli. Tema hilisem tegevus on aga kõik eestlaste ja liivlaste keskel. — Olgu ta nüüd rahvuse poolest kes taht, seda ei saa salata, et ta Eesti keelt hästi mõistab. Eesti keele sõnad, mis tema kroonikas ette tulevad, kirjutab ta üsna õigeste, koguni meie praeguses kirjaviisis, nagu oleks ta Ahrensi grammatikat õppinud. Õpetatud Eesti Seltsis peetud kõnes (Sitz. d. GEG. 1876 lk. 1 jne.) on prof. Leo Meyer need sõnad kokku võtnud; mõne Läti Hendriku kohanime üle kõneles paar aastat hiljem Mühlenthal (Sitz. d. GEG. 1878 lk. 61). Dr. Hermann on omas „Eesti Kirjanduse ajaloo“ Leo Meyeri kõnet tarvitanud. Mitmete Läti Hendriku sõnade ja kohanimede kohta leiame pikemaid harutusi W. Reimani, M. Weske ja J. Hurti töödes, millest alamal pikemalt.

Võtame materiali, mis Läti Hendriku kroonikas Eesti keele kohta leidub, kokku ja vaatame, mis me selle materialiga saame peale hakata.

Meie leiame siin:

1) 3 lühikest Eesti keeli lauset: a) 19. apr. 1215 võtavad saarlased Düüna jõe suus preestri Friedrich von Celle vangi ja surmavad ära, kuna nad temale pilgates ütlevad: „Laula, laula, pappi!“ (L. H. XVIII 8). — b) 1211. aastal piiravad saarlased, tallinnalased ja ridalased (Osilienses et Revelenses et Rotalienses), kelle hulgas kõik Saaremaa ja Ridala ja terve Eestimaa vanemad olivad (omnes seniores de Osilia et Rotalia et de universa Estonia), Kaupo kindluse ümber ja ähvardavad siin magetas (nõnda Hanseni väljaandes, Leo Meyer kirjutab teise väljaande järele magetac, mis vististe õigem on), id est, tõlgib Läti Hendrik, manere in perpetuum (XV 3). — c) Eeloleva eestlaste ähvarduse peale vastab üks liivlane kindlusest: maga magamas id est, tõlgib Hendrik: Jacebis hic in aeternum (jää siia igaveste) (ib.).

Lause „maga magamas“ olevat liivlane ütelnud, see lause on aga praegu veel ka Eesti keeles üleüldiselt tarvitusel ja tuttav ja nimelt selles mõttes, kudas Läti Hendrik seda tõlgib. Leo Meyer arvab, et Läti Hendrik lauset õigete ei ole tõlkinud, tema arvates peaks tõlge olema: „schlaf im schlafen“. Nii on igatahes selle lause sõnasõnaline tõlge, mitte aga tema tähendus, mis Läti Hendrik üsna õigete on märganud. Liivlane ütles lause muidugi Eesti keeli, et eestlased tema pilkamisest aru saaksid. — Sõna pappi on seesama, mis Vene попь. See sõna näib Läti Hendriku ajal juba Eesti oma sõnade hulka üles võetud olevat, kuna eestlased katoliku preestrit mitte Ladina ega Saksa sõnaga ei nimeta, mis neil igatahes tuttavad pidivad olema, vaid selle sõna tarvitavad, mis neil ristiusu vaimulikkude kohta üleüldiselt juba tarvitusel oli. See annab õigust oletada, et eestlased Vene vaimulikkudega juba mõni aeg tagasi tuttavaks pidivad saanud olema. — Täishäälik sõna lõpul, mis praegu harilikult kadunud, näib juba vankumas olevat: sõnas „pappi“ on see Läti Hendrikul veel püsinud, sõnas „magamas“ kadunud („magamassa“ asemel). — Kaskiva kõneviisi 2. isik on juba praeguse kuju omandanud: laula, maga, *laulak, *magak asemel. — Sõna magetac kohane praegune Eesti vorm on magada, Soome maata, olevik makaan. Selle sõna algtävi on magad, sellele 1. infinitiivi lõppu-da otsa lisades saame *magadda, millest magata niisama kui hakata endisest *hakadda. Praegused Eesti keeles on see sõna oma kuju niisuguste sõnade eeskujul või analoogial muutnud kui elada. Praegune „pehme“

d on siis pärast 1200 aastat sellesse sõnasse tunginud. — „Magetac“ sõna lõpul leiduv c-häälik (-k) on Ühissoome ajast pärit, kus l-se infinitiivi lõpp tak oli. Sellest leidub praegu veel jälgi lõuna-Eestis, kus l-se inf. lõpp da' kõlab. Ka Läti Hendriku ajal ei pruukinud siin just k seista. Praeguse lõuna-Eesti da' oleks Läti Hendrik väga hästi võinud tak kirjutada. Kuna Kaupo lossi ümberpiirajate hulgas just tartumaalasi ei nimetata, kui me oletada ei taha, et nad „terve Eestimaa“ (universa Estonia) nime-tuse all peituvad, peame otsusele jõudma, et l-se inf. lõpul Ühissoome k ehk selle taoliselt kõlav asetäitja veel seal leidis, kus temast praegu enam jälge ei ole, Saaremaal, Lääne- ja Tallinnamaal. — Mispärast magetac sõna 2-ses silbis e on, ei tea ütelda: a muutub jälle tehta-viku t ees e-ks: heidan heidetakse, näitan näidetakse, mitte aga l-se inf. t ees: hüpata, tõmmata, rännata; peaks siis olema *magatac. — Sõnades maga (enne *magak), magetac on 2-ne silp kinnine. Ühissoomes muutus g niisugusel korral γ-ks (välja ütelda umbes nagu g Saksa sõnas „sagen“), mis hiljem kadus, ehk j-ks muutus: jõgi jõe, härg härja. Kui nüüd Läti Hendrik maga, magetac, jogen, nagu alamal näeme, kirjutab, siis ei ole see häälik küll mitte meie praegune g, vaid Läti Hendrik on g ja γ häälikud ühe ja sellesama g tähega tähendanud. Küll on meil praegu tihti g analoogiliselt γ asemele tunginud, näit. vagad, jagan jne. ja Läti Hendriku maga magetac kohta võiks ju sedasama analogiat maksvas olevaks pidada, kuid jogen sõna, kus analoogilist g sissetungimist olemas ei ole olnud, kõneleb selle vastu. Meil tuleb siis oletada, et Läti Hendriku kõne all olevad sõnad kõlasivad maga, magetac, ja alles hiljemine analoogiline g sinna on sisse tunginud.

2. Üksikud Eesti keeli sõnad. Neli Eesti keeli sõna on Läti Hendrik oma Ladina sõnastikku sisse võtnud ja tarvitab neid kui Ladina sõnu. Need sõnad on:

a) maleva, sõjavägi. Läti Hendrik tarvitab seda sõna kolm korda: aastal 1215 (XIX 9) piirab Saksa sõjavägi üht saarlaste (vist Muhu) kindlust ümber, ei suuda aga seda võtta ja taganeb; seal hüüab keegi, et maleva tulevat (quod maleva sequeretur); Saksa vägi põgeneb, väsimusest langevad mitmed maha ja külmavad ära. — 1216. a. (XX 2) lähevad sakslased, liivlased ja lütlased Harjumaalt suure saagiga, mida nad mitme päeva jooksul sealt kokku riisunud „ja eestlased ajasivad neid suures malevas taga ja tahtsivad nendega võidelda“ (Et sequenti

sunt Estones in maleva magna, volentes eos impugnare).— 1219 (XXIII 7) rüüstab sakslaste sõjavägi Virumaal. Korraga tõusis suur kisa, „kõik jooksvad sõjariistade juure, karjudes, et meie vastu suur paganate maleva tulevat“ (et currebant omnes ad arma, clamantes, magnam paganorum malevam contra nos venientem). — 1205. a. (IX 3) on ühes osas väljaannetes ka liivlaste ja lätlaste sõjaväe kohta sõna maleva tarvitatud, kuid Hanseni väljaandes seisab siin selle asemel universa militantium turba. — Praeguses elavas Eesti keeles ei tule seda sõna enam ette, küll aga rahvalauludes, näit.

Mis meil tetä malevil,
 Mis meil tetä kullamäel?
 Muud kui kokko maleva,
 Viibimata viimne maa.

(Hurt, Vana K. 101, 39—42).

„Kullamäel“ seisab siin vahest „Kullamaal“ sõna asemel, praegune kihelkond Läänemaal, kuhu sõjavägi, maleva, vahest kokku oli tulnud. (Sõna „maleva“ kohta vrd. Hurt, Sitz. d. Gel. Est. Ges. 1871, lk. 65).

b) Mitu korda tarvitab Hendrik sõna Kylegunda, Kiligunda, Kilegunda. Aastal 1224 (XXVIII 2) määratakse maa jagamisel Riia Maarja kogudusele ja Riia piiskopile Maritima (Rannamaa = praegune Läänemaa) seitsme kihelkonnaga (Ecclesiae beatae Mariae in Riga et Episcopo Rigensi Maritimam cum septem Kylegundis attribuerunt).— Selsamal 1224. a. (XXVIII 8) läks piiskop Hermann oma meestega Unganniasse, hakkas Otepea kindlust ehitama ja asetaski sinna suurtsugu mehi ja auusaid sõdalasi..., kuna ta igäühele maakonna, s. o. ühe kihelkonna laenuks andis (Episcopus vero Hermannus abiit cum suis in Unganniam, et coepit castrum Odempe aedificare, et locavit in eo viros nobiles et milites honestos..., donans unicuique eorum provinciam, id est Kylegundam unam in feudum). — 1226. a. (XXIX 7) võtab Modena piiskop Wilhelm Rooma paavsti ülemvalitsuse alla selle kihelkonna, mida Maritimaks kutsutakse, ühes kõige muu Maritimaga, Vironiaga ja Järva- maaga. (Illam vero Kiligundam quae Maritima vocatur, cum alia tota Maritima et Vironia et Gerva in Summi Pontificis Romani accepit potestatem). — 1227. a. (XXX 5) tulevad saadikud kõigist Saaremaa linnadest ja kihelkondadest rahu paluma (venerunt nuncii missi de cunctis urbibus et kilegundis Osilae, quaerentes pacem). — Sõna kilegunda, meie praegune kihelkond, on kahest sõnast

koos: kihla, Soome sponsione mutua confirmata societas plurium pagorum, kihlakunta, territorium; sponsalia, kihlat, pl. dona sponsalia; Eesti kihl, Pfand, Wette, Brautgeschenk, Verlobung; kihelkond, kihlkond, kirchspiel; Liivi kīl, Pfand, Geisel, pl. dial. Verlobung; Vepsa keh l gen. kehlan sponsio, — on vana Germania keelest laenatud (vrđl. vana-Skand. gīsl, vana-Ülisaksa gīsal, Angelsaksi gīsel), mis juures s on h-ks muutunud. Läti kīlas pl. pignus on Liivi keelest laenatud, nagu k sõna algusel tunnistab. Nii Thomsen, Einfl. d. germ. Spr. auf die finn.-lap. — Sõna 2-se osa gunda, praeguse Eesti -kond kohta kirjutab Thomsen sealsamas: „Soome kunta, Vene-Karj. kunda, Eesti kond, kund, Lapi godde, kodde, (kunde), complexus, collectio, (ainult kokkuliidetes, nagu Soome valta-kunta, Lp. vald-de-g. regnum, Soome kihla-k., kansa-k. natio = Got. -kunds adjektiivilistes kokkuliidetes nagu inna-kunds oikiakós, perekond; Vana-Saksi godcund divinus; Vana-Skand. Kundra, -kunnr.“ Budenz peab aga seda sõna Soome-Ugri omaks ja võrdleb sellega Vogulika nt, Ungari had familie, nation, heer, krieg. Kuid igatahes, arvab Thomsen, kui see ka nii on, siis on ometi Germani mõju selle sõna kohta tuntav, esiteks vokalismuse poolest, teiseks selle poolest, et sõna iseseisvalt tarvitusel ei ole, vaid ainult kokkuliidetud sõnade lõpuosana. — Kuna see sõna Läti Hendriku ajal lepingu läbi ühendatud külade kogu tähendas, on ta katoliku ajal oma praeguse tähenduse omandanud. On põhjusid arvata, et, mõni erand välja võetud, kus kihelkonnad hiljem poolitatud saivad, praegused kihelkonnad Läti Hendriku kihelkondade piirides on püsinud, nõnda siis valitsuse seisukohast õige väiksed üksused olivad, kes maa kaitseks kuigi palju ei suutnud ära teha. Maakondade ühisused olivad parajaste asunemisel ja Sakalas oli juba terve maakonna kohta ühine vanem Lembit. Kui hädaoht sakslaste poolt liig suureks läks, hakati katseid terve maa ühinemiseks tegema, osalt nimelt sellesama Viljandi vanema Lembitu, osalt saarlaste poolt, kuid ristisõitjate jõud oli liig tugev ja eestlaste ühinemise katsed liig hiljaks jäänud. Alles leedulased jõudsid mõtte, mis Eestis ainult algatatud oli, läbi viia ja endid ühendada, ning sellega sakslaste edasitungimisele kindla piiri ette panna. Nende õnn oli see, et sakslased mitte alguses nende kallale ei tunginud, vaid põhja poole, eestlaste maale oma silmad pöörsivad.

d) Nahad, nagatae, tuleb kaks korda ette: 1210 a. (XIV 2) piiravad novgorodlased ja pihkvalased Otepea Eesti kindlust, võtavad kindluses olejate käest 400 marka „nagatasid“ (nahku) ja lähevad ära (et acceperunt ab eis quadringentas marcas nagatarum, et recesserunt ab eis).— Teine kord tuleb see sõna 1211. aasta all ette (XV 8): „Novgorodi suurvürst Misceslave piiras Varbola kindluse ümber ja võitles nendega mõne päeva, ja kindluses olijad saatsid temale 700 marka nagatasid, ja ta pööris tagasi omale maale“ (Rex magnus Novogardiae Misceslave obsedit castrum Varbole, et pugnavit cum eis per dies aliquot, et promiserunt ei Castrenses septingentas marcas nagatarum, et reversus est in terram suam). „Nagatae“ on seesama, mis Eesti sõna „nahk“, palj. „nahad“, millele Ladina lõpp otsa on liidetud. Vanemal ajal olivad nahad põhjamaadel raha asemel, sellest sai sõna ise hiljem raha tähenduse, ja on siin vististe nõnda ka mõista.

e) Vaibad, vaipae tuleb üks kord ette: aastal 1223 (XXVII 6) rüüstab Saksa vägi Harjumaal; kolm väikest Eesti kindlust heidavad alla, kuna nad sakslastele maksu ja hulga vaipasid saadavad (mittentes eis tributa et vaypas quam plures). Sõna on vana-Germania keelest laenatud, vrdl. muin.-Skandin. veipa (L. Meyer, 12), praegune Eesti vaip.

f) Maja sõna tuleb mitmel puhul ette, ei näi aga mitte hoonet tähendavat, vaid kogumise, või koosoleku kohta: 1211. a. (XV 7) toob Saksa, Liivi ja Läti sõjavägi kokku riisunud saagi Lembitu küla juure, kus Maia. s. o. kokkutulemise koht oli (ad villam Lembiti, ubi fuerat Maia, id est collectio eorum), ja natuke edasi: Muu saagi kandsivad nad majade juure (cetera ad Maias asportaverunt).— 1220. a. (XXIII 9) tulevad sakslased küla juure, mille nimi Carethen oli, kus Maia s. o. nende kogumise koht oli (ad villam, quae Carethen vocatur, ubi Maia, id est congregatio eorum fuerat). — 1219. a. (XXIII 7) valivad liivlased ja lätlased sõjakäigul Virumaale oma maja Anispele (Livones et Lethi suam Maiam elegerunt in Anispe). — 1220. a. (XXIII 9) määravad liivlased sõjakäigul Harjumaale oma maja teistest eraldi (Livones alibi suam Maiam statuerunt. — Sõna „maja“ on Läti keelest Eesti keele laenatud, vrdl. Läti mājā Haus, Heimath, Familie, Behausung (Thomsen, Berör. mell. de finsk. og de balt. Sprog lk. 198).

3. Jõgede ja järvede nimed. Liivimaa jõgedest nimetab Läti Hendrik ainult Duna (väga tihti),

Coiva, Goiva e. Goyva (ka õige tihti, praegune Koiva = vist Kõivu e. Aa jõgi), Ropa e. Raupa, vist praegune Brasle, mis Võnnu linna lähedal paremalt poolt Koiva jõkke jookseb, Adya (praegu Adje Võnnu maakonnas), Vogene (praegune Oger, jookseb Riia linna ligidal paremalt poolt Düüna jõkke), Ymera — kõik Läti ja Liivimaa sees. Eestimaa jõgedest on nimetatud ja õige tihti Pala jõgi (XV 6, XVI 2, XIX 4, XXI 2, 5, XXIII 6, 9, XXIV 5, XXVI 5, 13, XXVII 2), W. Reimani arvates praegune Pärnu jõe aru Naveste (vrd. W. Reimani huvitav kirjutus „Paala“ „Eesti Kirj.“ 1909, lk. 369—373 ja 401—407). „Palu tähendab kuiva liivast mäna metsa, nõmme. Palu jõgi oleks nime sellest saanud, et tema paludest, kõrvenud, põlenud maakohtadest läbi jookseb. Palu'st sai Ladina keelse lõpu otsalisamisel Pala.“ W. Reimanni seletust võib õigeks pidada. — Peale Pala jõe on veel nimetatud Saletsa (XVIII 5, XIX 11, XXI 7, XXII 9), praegune Salatsi jõgi, Saksa keeli Salis, ja Narva jõgi (XXV 6). — Järvedest on nimetatud Vorzegerve e. Vorcegerve (XXIX 3, XXIV 5, XV 7), praegune Võrtsjärv, Rastegerve stagnum, teises väljaandes Ratisjerve Otepea ligidal (XX 7), Sadegerve küla Tartumaal (XXIV 1), mis oma nime lähedal oleva Saadjärve nimest saanud, Astigerve, praegune Burtneki järv (XII 6, XIV 10, XV 1, XXVI 6, XIX 11, XXIII 9, XIX 11), kõigil kolmel nimel on selge ainult lõpusõna gerve, järv. Emajõgi kannab alati Ladina keeli nime mater aquarum.

4. Kohtade nimed. Läänemaa kannab enamiste Ladina nime Maritimae provinciae, aga ka Rotalia ja Rotalevia, praegune Ridala, Saksa keeli Röthel. — Üksikud kindlused: Maianpata e. Maianpathe (XXIX 7, XXX 2), Puekalle (Meyer 16: Paehalle) (XXIX 7), Leal e. Lealense castrum, praegune Lihula (XXIV 3), Cozzo (Urkundetes ka Corze, võiks siis vahest „Karuse“ olla, XXI 5), Hamale (XXI 5, vistist Haniale, nagu Meyer citeerib, praegune Hanehl), Culdale küla (XXII 9), vahest praegune Kullamaa, Saksa keeli Goldenbeck, selle ligidal Ladysse (XXII 9).

Harjumaa, Läti Hendrikul Harria (sõnast hari g. harja). Siin: Rugele, Rangola, (L. Meyer Raigele) (XX 2), vistist praegune Raiküla; suur küla ja kindlus Lone (XX 2, XXIII 9, XXVII 6), Varbole — tugev kindlus Nissi kihelkonnas (XV 8, XXIII 9, 10, XXVI 3, 4, 11, XXVII 8, XXVIII 7, XXIX 8), Revalia, Revela, Revelia, Revelis (W. Reiman „E. Kirj.“ 1910 lk. 241)

= Ravala ehk Rabala, veealune kivi (vrd. Häädemeeste raba, Tahkuranna raba, Revelstein Tallinna lahe suus), ehk vesine, mäda maakoht (vrd. Rapla, enne Rabala, nagu Kappel enne Kabbala.) „Vist on Ravala algtähendus olnud „rabamaa“. Selle sõna peale on siis mõjunud Skand. „refle“, veealune kalju; kõla sarnadus võis mõjuda, et Rabala või Ravala refle, revele kuju sai. — Tallinna teise nime Lindanissa kohta toovad Dr. W. Schlüter (Sitz. d. Gel. Estn. Ges. 1903 lk. 106) ja Fr. v. Keussler (ib. 1904 lk. XXII) hulga arvamisi ja seletamise katseid. Sõna leidub Läti Hendrikul kujul Lyndanise, Lindanisse, Lyndamse (nähtavaste trükiviga) ja Lyndanienise. Sõna lõpu osa kohta arvavad pea kõik seletajad, et see Skandin. - näs nina on, seesama, mis nimes Domesnäs Kura rannas, Fornäs Jütimaal, Refsnäs, Asnäs Seelandi saarel, Weisnäs Ärö's, Daani saartel. Rohkem lahku lähevad arvamised sõna esimese poole kohta. Wolter tahab seda endisest Lidandesnäs e. Lidandisnes sünnitada, kus lidandi Abhang, Absturz tähendavat, siit olevat laenatud ka Vene böölinades ettetulev Леденецъ у моря Виренскаго. Dr. Schlüter tähendab aga, et sõna lidandi tähenduses Absturz temale tundmata on. Arusaamata olevat ka, miks eestlased linnale, mille, nii palju kui teada, nemad ehitanud, mitte oma keelest nime ei võtnud, vaid Skandinaviast laenasivad. Dr. Schlüter soovib omalt poolt sõna algkujuks oletatava *Klintonäs, klindi nina. Tallinna Doomimägi oleks selle nime daanlastelt saanud, ja eestlased siis Doomimäele ehitatud kindlusele nime andnud Lindanäs. — Setälä (Äännehistoria 151) juhib tähelepanemist selle peale (küll mitte Lindanise nime seletamisega ühenduses), et Eesti sõna linn Läti Hendrikul linnde kujul ilmub: castellum Somelinde, castrum Agelinde, Stahl kirjutab: „Stat Lind, lindast ja linnast.“ Tähendada tuleb, et sõnal linn Ühissoomes igatahes häälikud nd olivad, aga überpööratud järjes: dn, vrdl. Vadja lidna linn, vepsa l'idn, palj. l'idnad, ka Eesti keeles: litn (Wiedemann, Huppeli järele). Kui me Lindanise sõna esimese poole sõnast linn tahame seletada, siis jääb lõpuosa seletamata, sest „linna nina“ oleks ilma mõtteta. Asi ei ole veel selge.

Virumaa: Vironia. Siin olivad Läti Hendriku järel: Pudurn (XXIII 7), teises kohas Pudymen (XXIV 1) nimetatud (L. Meyer: Pudiviru ja Pudyviru = Väike Viru, pudu = vrd. pudulojus), maakond Ugania naabruses, Anispe (XXIII 7), Tuvine (XXIII 7, Meyer

Turme) suur küla; kindlused Agelinde (XXIV 7 = Agulinn), Tarvaupe (XXIX 7, õigem: Tarvanpe: vrd. Soome tarvas gen. tarva and grosse Tier, d. Hirsch, d. Elenthier, sellest samast sõnast Viljandimaal Tarvastu, vrd. Weske Sitz. d. Gel. Estn. Ges. 1884 lk, 242 = Hirschkopf), Solgesimi küla (L. Meyer Jolgesim, XXIV 5 lk. 148), praegune Jalgsama Järva-Jaanis (Amelung, Sitz. d. Gel. Estn. Ges. 1884 lk. 182).

Järvamaa, Läti Hendriku Gervae. Gervia. Siin suur ja uhke küla Carethen, praegune Kareda (XV 7, XX 6, XXIII 9, XXIX 7); maakond Lappegunda (XXIV 5); siin külad Reynenen (L. Meyer Reineveri), Kettis või Keytis (XXIV 5, XXVII 4).

(Lõpp tuleb.)

Naisevõtmine vanemal ajal Kolga ranna külades Kuusalu kihelkonnas.

G. Wilberg.

Ajad muutuvad, inimesed muutuvad ajaga ühes. Iga inimene elab ehk püüab elada ainult neis viisides ja kommetes, mis tema ajal peetavad. Surevad inimesed, surevad paljud kombed, uus põlv unustab sedagi, mis ta oma vanematelt näinud, lapsena ise kaasa elanud ja võtab jälle oma kord selle vastu, mis temale parem, kergem näib olevat.

Kombeid ja viisisid on Eestis palju kadunud, kaovad ühtelugu, sest praegune aeg muutub ikka rohkem kultuura rahvaste omaseks. Ainult kusagil kaugel metsanurgas tuleb veel endise aja pruukisid ja kombeid ette, seal leidub veel ka inimesi, kes endiste aegade viisisid ja kombeid mälestavad, olgugi et need sealgi juba suuremalt jaolt välja surnud on.

Üks niisugune nurk, kus „vana aeg“ oma kommete ja viisidega kauemine on püsinud, kus vanemad inimesed veel huvitusega endistest aegadest mõistavad jutustada, on Kolga rannad Kuusalu kihelkonnas. Kauemine, kui kusagil seal ümbruses maakülades on rannas iseäranis endised pulma kombed alal hoidunud. Pulma kombed on seal mõnel pool veel nii elavad, et nüüdki vanemad inimesed heas tujus olles endised pulmi võivad kujutada. Kuid õige mitmekesised on seal kosjad ja pulmad vanemal ajal olnud.

Nende seletamine ja pulma kommete jutustamine pakub juba sellele, kes nendega tuttav ei ole, suurt huvitust. Enam aga sarnaseid kosje ja pulmi ei peeta, sest nooremad ei tunne enam neid kombeid, ega taha ka nende alla enam ennast paenutada. Vanemad inimesed annavad aga „jootude“ juhtimise nooremate kätte ja need püüavad kõike lihtsamaks teha: pikad mitmepäevalised pulmad muutuvad lühikesteks, pulma kombed ja viisid kaovad ja nende asemel astub tants, millega praegused pulmalised endid rõõmustavad, aega mööda saadavad.

Randlased puutusid endistel aegadel, niisama nagu nüüdki, üksteisega tihti kokku, sest peaaegu ühel ajal ja ka ühel kohal valmistati igapäev merele minemise vastu: kivistatakse võrkusid, seatakse püüseid korda jne. Tähtsamaks kokkupuutumise ja üksteise tundmaõppimise kohaks oli noorematel inimestel sel ajal mõisa väljapealne kupja ja kiltri ülevaatuse all. Siin õpiti ühtteist hindama, üksteisest lugu pidama, siin silmati, keda naiseks sünnib võtta, kes peret jõuab üleval pidada, sest „ei ilu padaje panda, ega kaunist kattelaie“, vaid „vahi neidu vardu varrest, sihi neidu sirbi päältä“. Peale mõisa välja puutusid nooremad veel kiige juures, kirikuteel ja talvel „jõulumängudes“ kokku. Käidi ka õõsetel kallimate pool, kuid väga laialdane ei olnud see komme mitte.

Enamiste silmati neidusid naabri külast, sest kaugelt toodud kaasa oli ikka kuulsam. Suurem jagu nooremaid ajas kosja asjad isekeskis joone, ilma sobitajateta. Vanematel neidudel ja leskedel olid ka sobitajad, nõnda nimetatud tohilakad ja puhenaised. Tohilakad olid meesterahvad ja käisid soovitavat noortmeest meelitamas, temale pruudi häid külgi seletamas. Puhenaised käisid rohkem neidude pool nende tähelepanekut kellegi nooremehe peale pööramas. Niihästi tohilak kui ka puhenaime oli osav kõneleja, kellele tarvitajate poolt kingitusi ja parem pala anti (kaunis tihti räägiti, kui võrku päästes, s. o. kalu võrgust välja võttes, mõnda suuremat kala silmati: „sie on puhenaime kala“!). Peasjalikult sobitati abielu ühendusi tohilakkade ja puhenaiste läbi siis, kui keegi nagu vägisi mehele tahtis minna. Mõnikord käidi ka oma sugulast sobitamas.

Kui juba noorematel kas isekeskis või tohilakkade ehk puhenaiste läbi asjad kindlamine kokku olid räägitud, järgnes sellele kosjaminek. Enamiste käidi kosjas laupäeva õhtutel ja ikka suuremalt jaolt salaja, nii et kohe järsku kosjakäiku teada ei saadaks. Laupäeva õhtu, kus

rannas juba rohkem pühapäev peale algab, oli selleks kõige kohasem, sest et siis peaaegu kõik suurem liikumine seisis. Videvikus mindi isamehega pruudi koju, oma külasse jala, kaugemale külasse isamehe hobusega. Isameheks oli kas keegi peigmehe ligem sugulane, ehk mõni muu tuttav, aga hea jutumees, sest hea jutt mõjus väga kosjade vastuvõtmise peale.

Kosjaminejatel oli kaasas kosjamärss (lihtne uus puhas kasetohust märss), mida isamees kandis. Kosjamärsis oli üks kosjapudel (mõnel pool kuulupudel) punase viinaga, mille kaela peigmehe õde, ehk kui seda ei olnud, vennanaine ehk keegi tütarlaps perest, sõrmuse villase lõngaga (vahest ka siidi lõngaga) lamba õnne pärast oli sidunud. Peale kosjapudeli oli märsis veel teine pudel viinaga, millest peale kosjapudeli vastuvõtmist pererahvale viina anti.

Kosjamajas läks esiteks isamees üksipäinis tuppa ja viis ka käes kosjamärsi sisse. Peigmees jäi aga välja. Sisse minnes andis isamees pererahvale viina ja ütles ennast kas lindu otsivat, midagi looma osta tahtvat ehk midagi sellesarnast. Pererahvas ajas esiteks vasta, et neil seesugust looma või lindu ei olevat. Kui aga isamees ikka peale ajas, kästi otsida ja juhatati ka, kus võiks olla, sest kositavat neiu ei olnud teiste pererahva hulgas, vaid see oli kusagil peidus. Viimaks leidis isamees neiu üles ja andis sõrmusega kosjapudeli tema kätte. Neiu võttis, kui peigmees meele järele oli, pudeli vastu ja pani sõrmuse sõrme. Sellega olid ka kosjad vastu võetud. Isamees läks kutsus peigmehe õuest tuppa. Peigmees tuli tuppa, temale pakuti istet, aga jutuajamisest ei võtnud ta mitte osa, vaid kõik seletused andis isamees. Neiu võttis kosjapudeli, tegi lahti ja andis kõigile toas olejatele klaasiga viina, kõige esiteks isamehele, siis peigmehele ja kõigile perekonna liikmetele. Kosjad olid sellega peetud ja neiu sai pruudiks.

Siis hakati kosilastele süüa tegema. Kosilaste toiduks oli alati munaröög, kanamunad rõõsa piimaga supiks keedetud, mis nii paks pidi olema, et lusikas sees püsti seisis. Seda toitu pidi kõige vaesemaski kohas tehtama. Mida paksem munaröög oli, seda kuulsam oli koht, mida isamees kohe kiitis, millest koguni teisteski kohtades räägiti. Vahest pandi ka munaröög kõrvale värskeid mere suuri kalu: haugisid, siigasid, särge jne. lauale. Esiteks söivad ainult isamees ja peigmees, pärast neid ka kõik teised perekonna liikmed. Asja tähtsuse pärast lauldi ka vahest sööma alla mõni Jumala sõna laulusalm. Enamiste

oli pruudil ja pruudi vanematel kosilaste tulek teada, nii et nad kosjade vastu teadsid valmistada. Sellest teada andis kas peigmees ise ehk keegi teine peigmehe perekonnast.

Peigmees oli kosjamajas hästi häbelik, sõi vähe ja ei võtnud kuigi palju jutust osa, sest seda ei peetud sugugi sündsaks, kui peigmees palju juttu ajas. Niisama häbelik oli ka pruut. Ta oli harilikult sellel õhtul uutes riides, pea siledaks kammitud, juuksed ühes plehis, mille otsas siidi ehk mõni teine lint mitmes lengis seotud oli. Vahest rääkisid pruut ja peigmees isekeskes, aga mitte teiste nähes ega kuuldes, vaid kusagil kõrval.

Peale tarvilisi seletusi ja jutuajamist tegid kosilased minekut. Pruut sidus tühjale kosjapudelitele naisterahva vöö kaela ümber ja andis ta isamehe kätte. Selle vöö sai peigmehe õde, ehk see, kes sõrmuse pudeli kaela sidus, omale.

Vahest, aga väga harva, tuli ette, et kosje vastu ei võetud. Selle eest püüti hoida, sest kosjade vastu võtmata jätmist loeti suureks teotuseks, mis väga vihavaenu sünnitas.

Peale kosjaskäimist mindi üks ta puha mis päeval kiriku juure kihlrama. Kihlamas käisid enamiste pruut ja peigmees, isamees ja käemees. Käemeheks oli kas pruudi vend ehk üks sugulastest. Tema oli igalpool pruudi eest väljas, niisama kui isamees peigmehe eest, niihästi kodus kui kiriku juures. Kihlamilisel küsiti kihlatavate käest peatükkisid ja lasti lugeda. Kui lugeda ei osatud, jäeti vahest ka pruutpaar kihlamata, nii et mõni paar kaks-kolm korda kiriku juures sai käia; kuid seda tuli harva ette. Vahest ei käidudki jälle kiriku juures kihlamas, vaid ainult isamees käis kiriku juures õpetajale kosjadest teada andmas. Seda lubati aga ainult üksikutele äravalitutele.¹⁾

Paar kolm päeva peale kosje viis peigmees pruudile peenikest viina, millest pruut sugulastele kosjaviina käis viimas. Enamiste käis pruut kosjaviinaga kõigi sugulaste ja tuttavate juures. Vanemal ajal käis kosjaviina viimise juures ka veel keegi vanem naisterahvas, kas sugulane ehk muu tuttav, kaasas, keda luukirveks kutsuti. Luukirve kohuseks oli viinamarssi kanda; ta andis ka viina ja võttis almuse, andisid vastu. Almuseks anti kosjaviina eest: villu, linu, sukki, kindaid, sõrmikuid (sõrm-

---

1) Üks aeg, õpetaja Ahrensi ajal, ei käidudki kiriku juures kihlamas; teatati ainult.

kindaid), kapukaid, säärepaelu, riidet, padja riidet, raha, ühe sõnaga kõiki hinnalisi asju, kõige rohkem aga siiski villu.

Pruudipõlv kestis mõned nädalad, enamiste niikaua, kui andevakk valmis sai. Pruudipõlves oli pruudil andevakaga palju tööd. Suurem jagu andevaka asju valmistati peale kosjaskäimist. Esiteks oli tarvis toores materjal kosjaviinaga kokku korjata ja siis see kõik ümber töötada. Kui kosjaviinaga kõik sugulased, tuttavad olid läbi käidud, tarviline osa villu kokku saadud, tehti pere poolt kohe villa kraasimise talgud, kuhu tuttavad tüdrukud villu kraasida aitama tulid. Talgu teel jõuti villad enamiste üks ainus kord läbi kraasida, teise korra pidi pruut üksi kraasima, enamiste ikka öösetel. Siis oli neid tarvis kedrata, asjad valmis kududa, punuda. Vahest anti neile, kes kosjaviina vastu mitte almust ei annud, koju tööd teha, kui nad pruudi kodust kaugel ei elanud: villu kedrata, kindaid teha, võid kududa jne.; lastele anti säärepaelu — „kalasavalisi, loogelisi“ — punuda. Ja endine andevakk ei olnud väike — suure korviga toodi pulma ajal anded laua peale, kust kõik lähemad sugulased oma osa said.

Pruudipõlves pidi pruut veel ka villase pruutvaiba valmistama, sest et seda palju ennemalt ei juletud valmis teha. Vaip oli, nagu kõik endised vaibad, kirju, hambuline, jooniline, mille kudumisega palju aega ära kulus. Ka pidi pruut tihti pruudipõlves omale veel pruutriided kuduma. Need olid suuremalt jaolt pool-villased, s. o. linsed lõimed ja villased koed. Sellest kangast tegi ta omale üleüldse-riided ja peigmees sai omale vesti ja püksid. Need riided olid niihästi peigmehele kui ka pruudil ristilised ja kirjud.

Peigmehele oli vähem muret pulmade eest. Vahest käis ta pruudi pool pulma asja järel kuulamas. Pruudile ostis ta sõrmuse, nooriku rätiku (suur, umbes 3 ruutarsinat suur neljanurgeline vabrikus valmistatud kardlõngadega ilustatud rätik; pea värvid: mustakas-pruun põhi, roosakad, kollased, ordejani triibud, rohekad triipude ääred, vikerkaari taolised loogad triipudes; oli ka teise värvilisi; selleaegne hind 1 rubla hõbedat), ühe mütsi ja ühe põlle; teise mütsi ostis ta oma emale ja pruudi emale põlle; ka laulatuseraha, 15 kop., pidi peigmees maksma. Pruut pidi aga laulatuse eest papile paari kõige ilusamaid sukki ja naisterahva vöö, kõstrile sõrmkindad ehk ilusad labakindad ja sukapaelad andma.

Kosjaskäimisi tuli kõige rohkem kevade poole talvet „hundi jooksu kuul“ s. o. veebruaris ette. Mõisaherra

käest kosja minemiseks ei ole ammugi, kõige vähemalt neli põlve tagasi, mitte mingisugust lubaküsimist tarvis olnud.

Kuidas pruut oma andevakka jõudis korraldada, selle järele peeti pulmi. Iseäralik on, et vanemal ajal laulatust ja pulmi mitte ühe korraga ei peetud, vaid pulmad olid ikka kaks ehk kolm nädalat, kõige vähemalt aga nädal pärast laulatust. Laulatuse ja pulmade vahel oli pruut veel andevaka valmistamisega ametis. Peigmees pidas ennast aga niisama üleval, kui enne laulatust, — oli pruudi vastu häbelik ja käis teda harva vaatamas.

Laulatusel käisid ainult pruut ja peigmees kahekesi, — teisi sugulasi palju kaasas ei käinud. Peigmees tuli hari-likult pühapäeva hommikul, ehk kui ta kusagil kaugemal külas elas, juba laupäeva õhtul pruudi koju. Siit võttis ta pruudi hobuse peale, ja noorpaar sõitis laulatusele.

Kirikus ei läinud pruut ja peigmees mitte ühes altari ette, vaid esiteks läks ainult peigmees. (Seda, millal peigmees altari ette pidi astuma, teadustanud kõster hüüdega: „Astke altari!“) Pruut seisis eemal ja ei läinud enne peigmehe kõrvale, kui papp tema nime nimetas. Laulatus sündis niisama kui praegugi. Laulatusest altari eest ära tulles olid pruut ja peigmees juba paaris ja hoidsid üksteise käe alt kinni. Nad pidasid endid hästi üksteise lähedale, et keegi vahelt läbi ei saaks pugeda. Inimesed aga püüdnud kohe vägise pruutpaari vahelt läbi pugeda ja neid ühest lahutada. Sel ajal olnud arvamine maksmas: kui pruutpaari vahelt keegi läbi sai, ei ela abielu rahvas hästi; kui aga kellegil korda ei läinud pruutpaari lahutada, loodeti hea abielu peale. Sellepärast pidas pruutpaar hirmuga üksteisest kõvaste kinni, sest kes ei tahaks sel silmapilgul abielu mitte heasti elada.

Laulatamise ajal kandsid pruut ja peigmees enam-vähem sellekohaseid uuemaid riideid. Riiete mood muutus mitu korda. Vanemal ajal oli pruut laulatusele enamiste palja peaga, vahest ka pärjaga, aga seda õige harva. Talvel kandis ta seljas seesidega kampsuni ja ümbrikku. Seesidega kampsun oli kodukoetud riidest, enamiste sinikat karva. Kampsun oli taljes, selja taga kolm õmblust, allpool taljet iseäralik kroogitud ümberringi talje külge õmmeldud riide serv, mida seesideks kutsuti. Kurgu alt oli kampsun sügavalt lahti. Kampsuni alla pandi nooriku rätik ümber kaela. Rätiku peale pandi kee paatriga, mille kummagil pool rublatükid rippusid. Ümber kaela olid helmed, kuna rindade kohal kampsuni küljes

sõlg oli. Suvel täitsid kampsuni aset käiksed, mis litri-
tega ja toredaste välja õmmeldud mitmekarvaliste planki-
dega ilustatud olid. Ümbrik (seelik) oli ühe õmblusega,
s. o. kangas oli teatud pikkuses katki lõigatud ja välimised
otsad kokku aetud; enamiste olid ümbrikud laia piki-triibu-
lised, suuremalt jaolt sinised triibud kollase põhjaga. Üle-
mine ümbriku serv oli värvli alla kokku kroogitud, kuna
all servas toot külge õmmeldud oli. Jalas olid pruudil
pastlad kapukate ja varrukatega.¹⁾

Peigmees kandis sellel ajal semiskeri nahast peiu-
püksa. Need olid lühikesed põlvist saadik ja lakaga,
s. o. esimene jagu käis tarbekorral maha, mis siis jälle
ülemise servaga nõõpidega pükste külge kinnitati. Püksid
olid alt vähe lõhki, mille kõrval kolm-neli vasknööpi hiil-
gasid. Seljas oli tal sinakas kampsun. Kampsun oli
taljesse kistud, taga oli piha peal kolm õmblust, all talje
all vollid, kesk pihta vollide alguses kaks nõõpi. Vollitud
jagu oli üksi tagapool, ees püksi laka kohalt oli vollitud
jagu, õlmad, täieste ära. Kampsuni all oli kirju vest. Jalas
olid pastlad sukkadega, mis põlve alt, pükste säärikate
otsa kohalt säärepaelttega kinni seotud olid. Peas kanti
sel ajal laiapõhjaga kaabut.

Pärastpoole, kui pruut omale ja peigmehele pulma-
riided kodus, kandsid pruudid üleüldse riideid, s. o.
jakk ja seelik lapse kuue moodi ühes. Seelik oli siis juba
rohkem tihedate triipudega. Seelikul oli jätk all; jätku ja
seeliku vahekoahas käis sinine, punane, ordejani jne. pael
ümber, mis enamiste poest oli ostetud.²⁾ Üleüldse riiete
peal kanti käiksid. Käiksed olid musta, sinise, punase ja
kollase siidi lõngaga plangitud ja litriatega ilustatud. Kaelas
kandis pruut helmid ja kudruksid (mustad ja pruunid, õige
pisikesed helmed); nende peal oli kee paatriga, mille kum-
magil pool kõrval üks rublatükk rippus. Allpool paatrit
oli ka sõlg.

Peigmehel olid siis juba pikad, aga ikka lakaga püksid,
riied ühe õmblusega. Kampsun ja vest olid juba peaaegu
samasugused, kui nüüdki. Kaelas kandis peigmees sõlmes
musta, punast, kirju, kollast jne. poolsiidi rätikut, mille
nurgad vesti alla käisid.

1) Kapukad — sukalaba sarnased jalakatted, mis kuni kingapae-
lani ulatavad; enamiste hallid. Varrukad — sukasääre sarnased jalakatted,
mis kingapaelust põlvini ulatavad; enamiste musta- ja punasetriibulised.
Kapukad pandi varrukatele otsa.

2) Vahest õmmeldud ühele seelikule kordamööda mitmet karva
paelu jätku kohta alla, nagu näidata, et igakord uus seelik on.

Niisugune oli enamiste üle randade pruutide-peigmeeste ülikond. Üleüldse kandsid kõik umbes sellesarnaseid riideid.

Kõige tähtsamad olid endises ranna elus pulmad. Pulmad olid rahvale lõbu pakkujad, sest pulme peeti teatud eeskuju järel. Pulma kombed olid igaühele tuttavad ja neid täideti igalpool. Pulmad avaldasid ranna inimeste meeleteravust ja osalt ka näitlemise osavust.

Ranna pulmad on läbi ja läbi lauludega põimitud, nii et kuidagi endist ranna pulma ilma lauluta omale ette kujutada ei saa. Lauljad olid enamiste vanemad eided. Viis oli lauludel ühesugune, nõnda nimetatud pulmatoon.¹⁾ Lauldi enamiste neid nii, et üks naisterahvas laulu rea ette laulis, siis teine naisterahvas sedasama rida kordas, kus juures ta juba rea viimaseid silpisis, enamiste kahte viimast, esilauljale kaasa laulis, liegajust tegi. Laulsid enamiste ainult kaks naisterahvast, meesterahvad pulmas lauludest osa ei võtnud. Tihti võttis ka torupilli mängija lõbu pakkumise oma peale, ja siis veeresid vanad ranna tantsud — kassar, räditants, savatants, pirupolka, kuppari-muori, vuortants, ingliska, pärliin jne. toa ehk koja põrandal. Siis ei tantsinud mitte üksipäinis nooremad, vaid ka vanad eided-taadid võtsid tantsust nooruse õhinaga osa.

Pulmad olid, nagu juba tähendatud, harilikult ikka paar ehk kolm nädalat peale laulatust.²⁾ Pulmapäeva hommikul kogusid peigmehe poolsed suuremad, s. o. kõige lähedamad sugulased peigmehe koju kokku. Neid oli enamiste paari 4—5, keda saaja võõrasteks nimetati. Saaja võõrasteks loeti ka peigmehe õed-vennad. Kõigile saajavõõrastele anti peigmehe kodus süüa. Siis hakkas saaja s. o. pulmarong peigmehe kodunt minema. Kõige ees on peiupoiss. Ta sõidab ratsa hobusega; tundemärgiks on tal umbes ühe arsina pikkune mõek, mida ta lahtiselt ilma tupeta vöö vahel kannab, enamiste aga ikka

1) Pulmatoon on järgmine :

2) On ka ette tulnud, et pulmad enne laulatust peetud. Siis on aga selleks mõjuvad põhjused olnud, enamiste toiduainete rikkiminemise kartus jne.

käes hilbutab. Peiupoissa ei olnud pulmas mitte rohkem kui ainult üks. Peiupoisi järel on isamees oma hobusega, siis peigmees ja teised saajavõõrad. Kusagil vankri ehk ree tagaotsas istub pillimees, torupilli mängija, kes iseäralist pulma saajateelugu¹⁾ peab mängima.

Peiupoiss sõidab tükk maad saaja ees ja hõiskab ühtepuhku: „hoissa, hoissa, hopp, hopp, hopp-poissa, hopp — hopp-poissa!“ Ta kisendab vahest niipalju, et hääl ära on. Pruudi kodu lähedale jõudes sõidab peiupoiss pruudi kodu ette ja teadustab saaja tulekust; niisama annab ta pruudi kodu väravahoidjatele teepassi, s. o. viina. Peiupoisile antakse pruudi kodus õlut, viina, mille peale ta jälle saaja juure tagasi sõidab ja saajaga seltsis uueste pruudi kodu poole läheneb.

Pruudi kodus valmistatakse saaja vastuvõtmise vastu. Sinna on kõik pruudi poolt kutsutud pulmalised kokku kogunud, nende hulgas ka üks kaasanaine, enamiste pruudi vanem õde ehk mõni teine hea tuttav, ja niisama ka üks ainus pruuttüdruk, keegi pruudi lähedastest sugulastest. Kui saaja juba lähedale jõuab, koguvad kõik pruudipoolsed väravasse kokku saajat vastu võtma. Värav on kinni, mille hoidjaks pruudipoolsed vanemad mehed on. Nad aitavad tihti peiupoisile kaasa karjuda, nii et kisa kaunis suureks läheb. Saaja jõuab väravasse, aga sisse ei lasta kedagi, vaid väravahoidjad nõuavad saajalt teepassi, s. o. viina. Isamees annab teepassi ära, mille peale värav ka lahti tehtakse. Kõige esiteks sõidab isamees õue, siis teised pulmalised. Sissesõidu ajal lastakse üle hobuste palja rohuga laetult püssi.

Kui juba kõik saaja õues on, algab vastastikku laulmine. Esiteks laulavad pruudipoolsed saajale vastu:

1) Saajateelugu on umbes järgmine:

Tere, tere, saajukane, 1)
Kus tei kauaks viibisite ?
Juba mei ammu uotasimme,
Juba mei söime seitse kerda,
Kukked laulid kuusi kerda,
Viinad jõime viisi kerda,
Liha liemeje lagunes,
Kulpi kienes kattelaie.
Kas oli obu väsinnud,
Vai oli regi lagunud,
Vai oli pergel peiupoissi,
Vai olid sandid saajanaised,
Vai oli peigu juovuksissa ?

Saaja hulgast lauldakse vastu:

Ei old obu väsinnud,
Ei olnud regi lagunud,
Ei old pergel peiupoissi,
Ei olled sandid saajanaised,
Ega old peigu juovuksissa.

Siis tulevad saajanaised juba toa poole, teretavad ja laulavad:

Tere, tere, uued langud,
Tere, uued uste langud !
Ei mei enne olled langud —
Nüüd mei languksi laumme,
Tuttavaksi tiel tulemme.

Selle peale lähevad saajanaised lauluga tuppa:

Kas teil suoija tubija,
Palavaida paikasida,
Lämmisida uoneeida ?
Meie tuisusta tulemme,
Sadusesta saimme siie:
Meie meestel sukkad märkejad,
Naistel on linad 2) libejad,
Rätti narmad ärmeessä.

Tuppa 3) on pikk laud põigiti üle toa seatud. Saaja võtab suuremad riided ümbert ära ja läheb lauda istuma.

---

1) Kõik laulud on Kolga ranna murdes üles tähendatud.

2) Pealina — umbes käterätiku sarnane pikk naisterahva peakate, mis toru moodi pähe seoti; kanti umbes 100 a. tagasi.

3) Endine ranna elumaja oli puust üle ehk pilliroost katusega suitsutuba. Väljast sisse minnes oli esiteks kaunis ruumikas savipõrandaga koda terve toa laiuselt, millesse mõlemalt poolt, s. o. eest- ja tagaseinast, laia võitu ukсед sisse käisid; neid uksi tarvitati mõlemaid selle järele, kuidas tuul oli. Kojast tuppa viis üks madal uks, mille künnis kaks jämedat palgikorda kõrge oli. Toa uks oli kahekordne: välimine s a n g u k s oli poolest saadik, mis siis kinni oli, kui sisemine täis-uks suitsu väljaminekuks lahti oli; ka oli sisemine uks siis lahti, sanguks kinni, kui tuppa rohkem valgust taheti saada, sest kaks õige väikest nelja ruutuga akent ei jõudnud kuigi palju valgust anda. Akentel

Igal tähtsamal pulmalisel on oma teatud, kindel koht pulma lauas, peigmehest alates. Peigmees istub kesk lauda enamiste otsmise toa akna kohta vastu seinä pulmakrooni alla. Pulmakroon on pilliroost tehtud (neli ühepikkust pilliroo järku on niidiga ruuduks kokku tõmmatud; iga ruudu nurgast lähevad alla ja üles ühepikkused pilliroo järgud, mille välimise dotsad ühte tõmmatakse, nii et kaheksakandiline keha (oktaeder) jääb, värviliste paberitega, tühja munakoortega, värvi klaasikestega ja topsidega ehitatud. Selle kohta laua ääre istub peigmees paremalt poolt laua otsast ümber minnes. Temast pahemale poole istub esiteks peiupoiss, siis isamees, pillimees ja muud saajamehed. Naised istuvad teisele poole lauda, isamehe naine otsekohe peigmehe vastu, selle järele teised saaja naised. Isamees valab viina ja kõik võtavad liiku.

Kui saaja juba õues on, peidavad pruudipoolsed naised, pruut, kaasanaine ja pruuttüdruk endid ära, suvel enamiste õuekambri (aita), talvel sauna. Saaja sissesõidu ajal püüab pruut teiste naiste vahelt salaja peigmeest silmata, aga nii et peigmees teda ei tohi näha. Kui pruut salaja peigmeest saab enne silmata, tähendab see pruudi õnne, aga kui peigmees esiteks pruuti näeb, ei ole hea. Õuekambris või saunas jäävad naised ühes pruudiga rahulikult istuma, kus juures nad kõvaste ukse kinni panevad.

Kui saaja juba liiku on võtnud, tõuseb isamehe naine kõige esiteks, siis teised naised üles ja lähevad pruuti otsima. Tee peal vaatavad nad maha ja teevad, nagu otsiks jälgi maast, mis juures paar naist laulavad:

Siit on menned sirga jäljed,
Läbi paju pardi jäljed;
Siin on sirka seisatanud,

lengisid ei olnud, vaid palkide otsa oli naeltega ehk puu pulkadega laudad löödud ja sinna sisse siis aknaraam mahutatud. Eluruum oli ühe toaline, kambrid ei olnud; ainult ühe külje peal, enamiste tagaseinas, oli väikene juureehitus, mis suvel magamise ruumiks, talvel sahvriks tarvitati. Toa ühes nurgas, enamiste kohe ukse kõrval oli madal umbahi, ilma keriseta, millest suits suust ja suust vähe kõrgemal olevast august välja tuli. Ahju ees oli kahe lõukaga lee, kus keedeti. Suurematel talumajadel olid viljakuivatamise jaoks parred, kuna koda siis ka rehealusena tarvitati. Koja ühes nurgas oli ka käsikivi.

Pulmade ajaks püüti tuba ilustada, Seinad löödi valgete risti puntunud piirgudega ära. Piirud jooksid rohkem nurgeti; üleval servas käis üks laiem piirg põigiti üle, et piirud maha ei kukuks. Parte peale oli suvel lehtpuu oksad, talvel küuse oksad pandud, või ka valged piirud. Põrandat palju ei pestud, pühiti luuaga üle ja visati peenikesi küuse oksa peale. Koja seinad olid ka, iseäranis suvel, okstega ilustatud.

Parti paikasa pidannud,
Siin on siadnud sääre paula,
Kinnitannud kinge paula —
Kivi on jäänud kirjavaksi. 1)

Saaja naised saavad aida ehk sauna ukse taha, põrutavad tugevaste ukse peale ja ei räägi esiteks sõnagi. Seestpoolt hakkab kaasanaine laulma, kus juures teised teda aitavad; ainult pruut ja pruuttüdruk ei laula. Aidas lauldakse:

Ava uksi, üksi naine.
Tosta telge, toine naine,
Kopputelle, kolmas naine!

Saaja laulab vastu:

Küll mina avan uksijani,
Ja mina tõstan telgijani,
Porutelen polvilani,
Särin sääre marjulani,
Uhun ummuskingiläni.

Seestpoolt vastatakse:

Tasa, tasa, naisukased!
Ei ole ukсед teie tehtud,
Sagarad ei teie saadud —
Ukсед on meie meeste tehtud,
Sagarad on poiste saadud.

Saaja:

Meil on ulgas ukse seppäd,
Saajas on sagara seppäd:
Isamies on inge seppä,
Peiupoiss on piena seppä,
Peigu ise lukku seppä.

Kaasanaine:

Votku Juudas teie peigu!
Enamb on teie peiul süüidä,
Kui on meie neiul süüidä:
Juoks' sie meie joulumängüis,
Käüis sie meie kiigemäällä,
Vaski valjaad käässä,
Tina piütsa viüo vahella, —
Üttel uosta etsimaie,
Varsuje valatemaie; 2)
Ei old uoste etsimista,
Varsuje valatemista, —

---

1) Pulmalauludel on palju teisendid. Siin on rohkem Tappurla küla laulusid tarvitatud.

2) Valatama — vaatama.

Sielt sie silmas meie neidu,
Nie neiu eledad elmed,
Nie neiu käed kärejad,
Nie neiu jalad välejad.

Saaja :

Hästi, hästi, neitsikäne !
Kes käsküs kenaste' käüä,
Üle oue uhkejasti,
Üle vainu valgejasti,
Üle silla sirgejasti,
Üle pollu puhtaasti, —
Sielt sie sirge silmatie,
Ja valge valadetiä,
Kena kaula köüdetie.

Nüüd vast hakkavad pruudipoolsed naised järel pärima,
mis naistel asja olevat ja laulavad :

Naisukased, kaasukased,
Mis tei meilta otsilete ?
Viina aisu tei viate,
Olle aisu otsilete. . .
Minge tuppa, pulma naised,
Saage tuppa, saaja naised,
Tuppa juttuda tegemä,
Tühjä juttu tostemaie,
Vale juttu vannumaie.
Meil pole neiduda koduna :
Neid läks Viru vihtlemaie,
Arju päädä arjamaie —
Viinistul¹⁾ on viimaks nähtüd,
Pärispääl²⁾ pää sugennud,
Lobeveskil²⁾ lounat süönüd,
Kiius kingi kinnitannud.
Kui tei voite, votke kinni,
Kui tei saate, saatke siie !

Saaja naised laulavad õige vihaselt vastu :

Ole vait, valemasta,
Tühjä juttu tostemasta,
Eks mina eila teilla käünüd,
Tuna teie tua tagana,
Taga teie tappudessa —
Neidu süüteli siguja,
Pureteli porsaaida.

Ehk :

Ole vait valemasta,
Tühje juttu tostemasta !
Neid on siinna uoneessa,

---

1) Külad Kõnnu rannas. 2) Lõbeveski on Kiius.

Istub pikka pingi päällä,
Pilkab silmä, nilpab kielttä,
Vahtib minu valge venna pääle,
Punasemma poissi pääle.
Tuleks sie uksista väljä, —
Uksil oidijad iessä ;
Tuleks sie seinistä välja, —
Sein on liödud sammelalla ;
Tuleks sie laesta väljä, —
Liiv on liidetud laessa.

Pruudipoolsed naised nähes, et petmine midagi ei
aita, hakkavad peiu headust järel pärima ja laulavad :

Kas tei peig' on pIRRasseppä,
Kaass on kangaspuu tegijä ?
Meie neid on niieseppä,
Kaass on kangaste kuduja.

Kuid saaja laulab aga jälle vastu :

Küll mei peig on pIRRasseppä,
Kaass on kangaspuu tegijä :
Keri nie langad kerale —
Meil on kodu kolmed trellid ¹⁾
Ühed on isamihe tehtüd,
Toised peiupoissi tehtüd,
Kolmaned nuore peiu tehtüd.

Et ka see abinõu ei aidanud, võtavad pruudipoolsed
viimase kavaluse abiks ja laulavad :

Meie neid on riideeta :
Puoli pääd on palmikussa,
Puoli ilma palmikuta ;
Toine käsi käükseessä,
Toine ilma käükseetä ;
Puoli vüöd on vüöle vüötind,
Puoli ilma vüötimätä ;
Toine jalg on tuhvelissa,
Toine ilma tuhvelita.

Et aga saaja õige tugevaste ukse peale põrutab, teh-
takse uks lahti ja saaja naised tulevad sisse. Kaasanaine
pakub saajanaistele viina, aga need ei võta viina vastu
vaid laulavad :

Ei mahu medu minusse,
Ei pue olut punane,
Ei Viru vihavad viinad,
Ei linna lihavad leiväd ;
Ei saksa salejäd saiad
Enne kui saan neidu nähjäkseni,

---

1) Kangaspuud.

Neiu nime tiatakseni :
Kas on Malle, vai Mareta,
Vai on Pille, vai Pireta,
Vai on armas Annekane,
Vai on kallis Katrikane,
Vai on libe Liisukane,
Vai on elde Elsekane,
Vai on madal Marikane ?

Laulmise ajal on pruut teiste naiste selja taga varjul, nii et teda järsku kohe ei nähta. Kui pruudi õiget nime nimetatakse, taganevad naised pruudi eest rohkem kõrvale, nii et ta näha on. Saajanaised aga laulavad :

Nüüd sain neidu nähjäksi,
Neiu nime tiatakseni, —
Nüüd mahub medu minusse,
Ja pueb olut punane,
Nüüd Viru vihavad viinad,
Ja linna lihavad leiväd
Ja saksa salejad saiad.

Siis võtavad saajanaised kaasanaise käest viina vastu ja mekivad. Viina mekkimise ajal nagu kaoks pruut jälle teiste naiste selja taha ära. Isamehe naine hakkab teda aga otsima ja laulab :

Pane tuld, süütä pirgu,
Lase pirgu laugu lendu,
Et mina vahin neiu silmi,
Kas on peiu vääriline,
Siidi sukka siivuline ?
Koep pole peiu vääriline
Siidi sukka siivuline —
Ärap vien peiguni tuasta,
Kieran keski pormandalta,
Jättan neiu nuttemaie,
Ilusa igatsemaie.

Laulu lõpus jääb isamehe naine pruudi ette seisu, võtab oma kaelast kee rubla tükiga, tõstab üle pea pruudi kaela ja ütleb selle juures: „Oma lehmike, vieras kelluke!“ Nüüd paneb kaasanaine kõigile saajanaistele naisterahva võöd, „laulupaulad“, kaela, mille peale kõik saajanaised tuppä lähevad; üksi pruudipoolsed ühes pruudiga jäävad aita või sauna. Saajanaised räägivad tuppä jõudes :

Kättep saimme käüdüdänne,
Pühapäivä püüdüdänne.

Selle peale tuleb kaasanaine tuppä, kutsub sealt pillimehe pilliga ja pruudi venna omale kaasa. Pruudi vend võtab peiupoisi mõega ja läheb siis ühes kaasanaise ja

pillimehega aida või sauna juure, kus pruut on. Aida juures pannakse kohe pruudi vennale paar paelu mõega käepidemesse ja pillimehele pillitorusse teine paar; ka antakse neile vähe viina mekkida. Siis võtab pruudi vend pruudi käest kinni, pruuttüdruk kaasanaisel, niisama ka teised naised paaristikku ja lähevad rongis tuppä. Kõige ees on pillimees, kes pruudi laudaviimise lugu¹⁾ torupillil mängib. Toas jätab pruudi vend pruudi laua pahemale poole otsa seisu. Peigmees, kes laua taga istub, tõuseb üles, läheb pruudile laua otsa vastu, võtab ta käest kinni ja toob laua taha oma kõrvale istuma. Pruudi järele istub pruuttüdruk, siis kaasanaine ja teised peigmehepoolsed naised; pruudipoolsed naised ootavad ja jäävad ruumi puuduse pärast esimesest lauast välja.

Peigmees pidi alati pruudile laua otsa vastu minema, kuna peiupoiss temale kaasa läks. On juhtumisi ette tulnud, kus peigmees mitte nii ruttu pruudile ei ole vastu läinud. Siis on pruudi vend seni mõegaga nii vastu lauda tagunud, et laud põrunud.

Kui juba kõik laua taga paigal on, toodakse toitu lauale. Enamiste oli toiduks kartuli supp peenikeseks lõigatud liha tükikestega ja rukki püulist klimpidega, leib ja silgud. Söögi alla lauldi Jumala sõna salm, muidu ei hakatud kunagi sööma.

Peiupoisi ja pruuttüdruku kohus pulma lauas oli viina kallata ja leiba lõigata. Seda tehes püüdsid nad esimese söögi juures „kiistada“ ehk „kilbada“ s. o. võidu viina kallata, et pruuttüdruk enne peigmehele ja peiupoiss jälle pruudile oleks saanud anda, sest õigus oleks olnud ikka peiupoisil peigmehele, pruuttüdrukul pruudile niihästi viina kallata, kui leiba lõigata. Kui aga üks pool ennast laskis kiistada, loeti seda tõssiks ja ei peetud temast lugu.

Saaja jõudis enamiste õhtu päeva veeru ajaks pruudi koju. Seks ajaks kogusid ka ümberkaudsed lõbuarmastajad inimesed, keda pulma ei olnud kutsutud, pulmamaja

1) Pruudi laudaviimise lugu on umbes järgmine :

juure lapulisteks kokku. Lapurahvaks käisid niihästi noored poisid-tüdrukud, kui ka vanemad inimesed. Nad käisid enamiste tantsimas, pulmi vahtimas ja nooremad iseäranis „moodi võtmas“. Neile anti vahest ka süüa, õlut ja viina. Sööma ajaks tulid nad ka tuppa, ehk olivad akente taga. Kui peigmees ehk pruut mõnele laulu mõistjale lapulisele ei meeldinud, siis tuli kõiksugu laulusid kuuldavale. Algust tehti enamiste siis, kui pruut ja peigmees üksteist häbenesid ja endid nagu sunnitud tundsid olevat. Siis kuuldus kohe:

Peukane, poissikane,
 (ehk: neiukane, nuorukane)
 Mis sina seisad servilauda,
 Ja sina väärte valatad?
 Eks ole needu (peigu) korvassani,
 Eks ole ihu ilusa,
 Eks ole pale punane,
 Eks ole mokkad muodukammad?

Kui aga näituseks pruut lapulistele meelt mööda ei olnud, siis teatati seda mitmesuguste lauludega, nagu:

Peukane, poissikane,
 Küll vilisid virgejada,
 Küll valisid valgejada,
 Etsisid oma sugusta, —
 Ei't saand siiski siivulista,
 Oige oma väärilistä,
 Said ühe sarapuu karva.
 Kuiva kuuse karvalise,
 Suost said suo-araka,
 Pajusta paju-araka,
 Rannast raipema varekse.
 Raha sina ansid raipeesta,
 Kümme rupla küürikestä,
 Kobika koverkäästä, —
 Ei raibe rahada maksa,
 • Koverkäpp ei kobikaida!

Niisuguseid „trotsimise laule“ oli mitmesuguseid. Vahest läksid laulud isegi jämedaks, ilgeks, häbemataks, mis kõigil pulmalistel hinge täis ajasid. Ja kes ei saanud siis oma osa? Äi, ämm, pruut, peigmees, vahest terve suguselts. Peigmees ja pruut olid vahest tuli-viha täis, mõni ägedam peigmees on koguni laua takka tahtnud välja karata. Mitte igakord ei jõudnud pulmalisedki nende kõerutusi rahulikult kuulata — mõni agaram ja julgem haaras malaka või midagi sellesarnast kätte ja kihutas neid toast välja; kuid siis kogusid nad väljas akna taha kokku ja laulsid seal veel hullemine. On juhtumisi ette tulnud, kus koguni tuli

on toas ära kustutatud ja siis, enamiste ikka pruudile, nii-suguseid roppe laulusid lauldud, mida sulg kirjutamast tõrgub. Ja tõeste, missuguseid laulusid ei olnud? Mõni neist näib just nagu teatud juhtumise jaoks välja mõeldud olevat. Lapuliste trotsimiste laulude hulk on õige suur.

Kuid mitte kõik pruutpaarid ei saanud tõmmata. Oli ka armualuseid, keda pehmelt õpetati, isegi kiideti. Ka nii-suguste laulude arv ei ole väike.

Lapi kohanimed.

Palju peamurdmist valmistab laplaste tõuu küsimus uurijatele. Keele poolest ei leidu raskusi: ühel meeläl tunnistavad õpetlased Lapi keele Soome sugu keelekonda. Rahvast ennast ei taha uurijad ometi Soome sugu rahvaks tunnistada. Rahvas ise erineb Soome sugu rahvastest liig kaugele. Seda paradoksi püüavad õpetlased järgmisi seletada: Soome sugule võõras Lapi rahvas on aja jooksul enesele ühe Soome sugu rahva keele omandanud. Lap-lased tuletaksid seega keele omandamisega omast kohast juutisid meele.

Tuttav on, et soomlased ja laplased naabruses asuvad, viimased nüüdsel ajal kaugel Jäämere maakondades. Muiste ulatasid laplaste asupaigad palju kaugemale lõunasse, nii hästi Soomes kui Venemaal, Soomes Satakunta ja Hämes-segi. Soomlased ja venelased tõrjusid aga laplasi ikka kaugemale põhja, kuni viimastele veel praegused eluasemed jäid. Osa laplasi sulas igapidi soomlastesse ja venelastesse ära; teine osa ainult jaksas oma iseloomu alal hoida.

Millal omandasid laplased enestele uue keele? Häma-rus, täielik hämarus laotab loori selle küsimuse üle. Nii-sama küsimuse üle: missugune Soome sugu rahvas nimelt ja kus asus see rahvas ja laplased sellel keelevahetuse ajal? Kohanimede abil vähemalt katsub professor K. B. Wiklund ajakirjas *Le Monde Oriental* 1911, lk. 101—136, 175—196 seda küsimust pealkirja all „Lapparnas forna utbredning i Finland och Ryssland belyst af ortsnamnen“ mitmetpidi valgustada. Paraku pole ma tähendatud aja-kirja ise näinud; ma puutun ainesse ainult *Virittäjäs* 1912 nr. 7 J. Kalima sellekohase referaadi najal. Kui mõnes tükis lühikese referaadi najal prof. K. B. Wiklundi olen võõ-riti mõistnud, palun ette andeks.

Lapikeelseid kohanimesid harutades jõuab K. B. Wiklund otsusele, et mitte ainult laplased soomlastelt pole laenanud, vaid überpöörduid soomlased laplasteltki. Wiklund loeb hulga Lapi laenuks peetud Soome sõnu, nimelt kohanimesid üles. Soomlastega külg külje vastu ja vahet läbisegamine asudes on niisugune laenamine võimalik ja arusaadav. Vähem arusaadavaks muutub ometi Lapi laenu küsimus, kui Eestiski ilmuvad samad sõnad küsimusesse tulevad. Küll ei esine neid Kalima referaadis palju, aga kolm, neli olen ometi leidnud. Nende sõnade oletatud Lapi algupära teeb küsimuse kohe palju keerulisemaks.

Kalima poolt tsiteeritud Lapi varajaste laenude seas esineb kõige pealt Soome sõna „lompolo“, mis nagu Lapi sellekohane sõna väikest järve tähendab, järve, millest tavalieste jõgi läbi jookseb. Soome „lompelo“ ilmub meil „lomp“ sõnana. Meie „lomp“ ei tähenda küll enam järve, vaid väikest veekogu, ilma et sel tarvis oleks kuhugi jooksta; on siis igapidi midagi Soome „lompelo“ sarnast. Kalevi-poeg nimetab pilgates Peipsi järvegi „lombiks“, teisendi järele „lumbuks“. Vaevalt tahab prof. K. B. Wiklund seletada, et eestlasedki oma lompi laplastelt ehk soomlastelt laenamas käinud. Wiklundi oletamise järele — nii mõistan ma J. Kalima kirjutust — on lõunapoolses Tornio jõe orus asuvad soomlased sõna seal olevatelt laplastelt laenanud.

Edasi oletab K. B. Wiklund, et sõna „aapa, aavan“, ka „aava“, Lapi algupärast võiks olla. Sõna tähendab suurt sood ja merdki. Kohanimes esineb seesama sõna meilgi. Soontagana muistse maalinna überkaudu leidub soo, mis vähemalt lõuna pool „Abaste“ soo nime kannab. Soo lõpul kerkib Vigalas maa mäeks üles; mäel leidub küla; mägi ja külagi kannavad Abaste nime. Tähendatud suur soo ulatab Vigala kihelkonnast Mihkli, Kirbla, Lihula ja Varbla kihelkonna piiridesse. — Soome Aapa=Aaba tähendab, nagu nimetatud, suurt sood ja merdki. Et Abaste soo suur soo on, tuleb oletada, et nimi Aabastest, Aavastest tekkinud, mis ju merd ja sood tähendab. Tähendatud oletamine on seda tõenäolikum, et üks vana dokument 24. juulist 1636 seda küla „Havest“ (mitte Havvest) nimetab. Dokumendi nimi ja nime kirjutus tunnistab, et koha nimele 1636 raskemat rõhku veel esimese silbi peale pandi, siis Aavaste ehk Aabaste seda kohta nimetati. Hiljemine lühenes esimene silp ja Aabastest, Aavastest tekkis praegune Abaste, nagu Vigalas öeldakse, ehk Avaste, nagu kaugemal kohta nimetatakse. Mõõdaläinud aastasaja esimesel poolal ja keskpaigaski esineb koht Saksa keeli kir-

jades „Awasti“, „Awast“ nime all; seegi kirjutuseviis ole-
tab esimese silbi suuremat rõhku; vastasel korral peaks
„Awwasti“ leiduma. (Võrdle: Verhandlungen der Gelehrten
Estnischen Gesellschaft, I, lk. 59; III, 1, lk. 49; II, 3, lk.
65). Vanaaegsed kirjanikud kirjutasid tähti sõnades suu-
rema heameelega enam kahekordselt kui ühekordselt.

Abaste soo ise on praegu tükati väga pehme, vesine
soo, mis mõnes kohas talvel kange külma ajalgi kinni ei
külmeta. Kohaliku rahva jutu järele esinenud Abaste soo
muiste merena. Igapidi olla möödaläinud aastasaja esime-
sel poolel soost tammise laeva kere leitud, isegi soola
laevakerest. Muidu tuletab Abaste soo veel muistest ümber-
kaudust tammikute rohkust meele; sellest tammikute rohu-
sest leidub nüüd veel väike jäänus Mihkli kiriku juures.
Hiljuti leiti Abaste soost suure kraavi kaevamisel palju
tamme palksid, kõvu, mädanemata, kui nad ka aastasajad
soovees ligunenud. Kraavi kaevates ilmus peal sambla
kord, sambla all paks muda kord ja muda korra all puhka-
sid põlised sohu ehk merde langenud tammed.

Eestlased Abaste soo nime praeguselt Lapimaalt vis-
tiste ei laenanud, ehk enne tuleks tõendada, et laplased
muiste Eestiski asunud.

Edasi oletab prof. Wiklund, et Soome sõna „vaara“
Lapi sõna võiks olla, seda enam, et soomlased mäe kohta
muidu „vuori“ sõna tarvitavad. „Vaara“ sõna tuletab mulle
Eesti koha nime „Vaivara“ meele. „Vaivara“ nimes on
Eestis see „vaara“ sõna alal hoitud. Nime väljaraäkimise
kergitamiseks on eestlased „Vaivaara“ „Vaivaraks“ lühen-
danud. Mõnda korda olen ometigi kuulnud, et Vaivara
sõna väljaraäkimises „— vara“ peale rõhku pannakse.
Näituseks olen kuulnud sõnakujusid „Vaivaaras“, „Vaiva-
rast“, „Vaivaarasse“. Praeguse keele järele kuuluks nimi
„Vaimägi“. Võimata on oletada, et vaivaralased Lapist ehk
Soomest enestele käisid nime toomas. Sõna pidi neil ju
siis tuttav olema, kui nad esimest korda Vaivarasse ilmusid.

Tähendan veel, et „vaara“ õigel kujulgi Eestis esineb.
Põltsamaal näituseks leidub „Vaara“ talu ja „Vaara“ mägi.
Endist sõna tähendust unustades on hilisemal ajal „Vaa-
rale“ mägi juure lisatud, seega nimi praeguses keeles õieti
„Mäemägi“. — Ehk on „Varal“ Maarja-Magdalena kihel-
konnas Tartumaal mingisugust ühendust „vaaraga“. Võõra-
keelne Vara nimi „Varrol“ näib ometi niisuguse suguluse
vastu tunnistavat.

Need nähtused eitavad kas Lapi laenu ehk lükkavad
ta nii kaugesse minevikku, mil Ühis-Soome veel hoopis

teisel alal laplastega kokku puutus. Muistne Ühis-Soome kokkupuutumine Permi ja Volga Soome sugu rahvastega on paraku veel liig vähe valgustatud. Prof. Wiklund'i oletamise järele olla sürjänlased veel 1300 ümber laplastega otsekohe kokku puutunud. Paraku puuduvad niisuguse väite tõendamiseks toed. Puutusid mõlemad rahvad tõeste otsekohe kokku ehk pidasid otsekohest läbikäimist, siis pidi see ometi palju varemajal juba sündima. Sürjäni keele sugulus lubab viimasel ajal huvitavaks muutuda. Soovitav oleks, kui keegi õpetlane Permi rahvaste kokkupuutumist Ühis-Soomega rohkem valgustaks. Niisugusel korral saaksime ehk võtme — vere-lõpulistele kohanimedele seletuseks. Sürjäni keeles leidub kaunis „ver“ sõna, mis meie praeguses keeles „metsa“ tähendab. Jõuaks keegi uurija Sürjäni keele suuremat mõju Ühis-Soome keelte kohta tõeks näidata, siis leiaksime ehk Sürjäni „ver“ sõnast Eesti — vere lõpuga nimedele seletuse = mets. Praegu ei taha ma „ver“ = — vere seletust oletamisenagi avaldada, vaid mu mõte oli ainult nimetada, et alles tingimiste täitmisel sarnase oletamise ettetoomise peale võiks mõelda. Ei tea me ju tänini Sürjäni keele mõjust Eesti keele kohta nii hästi kui midagi.

M. J. Eisen.

C. R. Jakobsoni kirjad prof. J. Köhlerile.¹⁾

Armas sõber!

Teie kirja sain ma kahjuks alles nüüd kätte, sest et ma kümneks päevaks kodust ära olin sõitnud. Ta rõõmustas mind väga, ometigi ei usalda ma õieti seda rahu, sest on näha, et teatud herrad ikka veel väga germaniseerimise poole hoiavad. Kõik võimalikud abinõud tulevad käima panna, et ajaleht enne uut aastat saaks ilmuda, kui ka ainult kuu aega. Siis on kaebtus sellega tühjaks tehtud ja vastastel kaob julgus tulevikus. veel sellesuguseid kaebtusi tõsta. Jõuab aga aeg täis, siis hakkavad nad.

---

1) „E. Kirjand.“ Nr. X. 1912 a. on Jakobsoni kirjas 20. aug. 1879. (lhk. 407, 12-es rida ülevalt) „pakk“ asemel „pekk“ lugeda.

valitsust vahetpidamata sarnaste kaebtustega ja valekahtlustustega tülitama, nii et neil herradel seal üleval ühtegi rõõmust päeva Sakala pärast enam ei ole, ja mina pean alati kõrvad kikkis hoidma, nagu vaene jäneseke, keda koerte kari taga ajab.

Mul on Vene ajalehtede jaoks kirjatöö valmis; ma ei tea aga, misugusele ajalehele ma ta pean saatma. Kirjatöö kõneleb „Eesti ajakirjanduse iseloomust“. See kirjutus avab nimelt venelaste silmad meie pastorige ja nende Noor-Saksa püüete kohta. Ma näitan nende endi kirjade põhjal, et nad mitte ainult Saksamaa poole ei püüa, vaid ka Saksa keisrit ainsaks õigeks ülemuseks peavad (v. Oettingen oma broshüris: *Õige ja vale autoriteet*). Eesti keeles on selle erakonna häälekandja „Eesti Postimees“. Teine erakond aga tahab ühendusesse jääda Venemaaga ja tunnustab Vene keisrit õigeks ülemuseks. See on Eesti rahvusline erakond, kelle häälekandjaks on Sakala. Ma olen seda kõik põhjalikult seletanud ja kirjatükkide ning asjaolude abil tõendanud.

Ma loodan, et Teie, enne kui Teie Krimmi sõidate, kõik teete, mis teie võimuses seisab, ja õnnelikult selle asja lõpetate, mis praegu siin, maal, ainsaks igapäevaseks kõne asjaks on. Meeled on väga erutatud. Seni ajani oli talumeestel põllutöödega tegemist, nüüd aga annavad nad juba üleüldiseid palvekirju Sakala pärast sisse. Sellest liikumisest pean ma ennast eemal hoidma, et mind ka mitte veel rahva üleskihutajaks ei tehtaks.

Uue-Vändras, 24. sept. 1879.

Südamliku tervitusega Teie truu C. R. Jakobson.

Armas sõber!

Täna südamest Teie kirja eest. Ma pean äri asjus enne kevadet Peterburisse sõitma, ja ma loodan, et meie siis üksteisele võime kõik ära rääkida. Kui teie minu ajalehe heaks midagi võite teha, siis muretsege mulle see eesõigus, mis juba kõigil teistel ajalehtedel on, nimelt, et ma uuemaid teateid tsenseeritud Vene ehk Saksa ajalehtedest ilma esialgse tsensurita võin ära trükkida. Juba 1878 andsin ma ülemale tsensurivalitsusele selle asja kohta palvekirja, kuid otsust pole veel tänini tehtud. Nüüd pääsevad kõik minu uudised trükki alles kolme nädali pärast, ja ma olen pidanud nimelt nüüd, peale viimast kallaletungimist, oma lugejate poolt kõige kibedamaid etteheiteid kuulma sellepärast, et ma teateid selle kohta alles kuu lõpul tõin. Et kõigil Eesti ajalehtedel õigus on nüüsguseid teateid ilma eeltsensurita avaldada, siis olen mina selle

poollest hoopis halvas seisukorras, mis minu ajalehele palju kahju teeb. Ehk võite Teie selle heaks sammusid teha, et mina üksi eraldi selles asjas ei seisaks.

Viljandis, 26. vebr. 1880.

Südamliku tervitusega

Teie truu C. R. Jakobson.

Armas sõber!

Minu õde kirjutab mulle, Teie olnud väga kuri, et ma jälle „Eesti Postimehega“ ja „Valgusega“ sulesõda alganud. Kui ma Teile põhjused, mis mul on, suusõnal ära seletan, siis lööte Teie kindlaste minu nõusse. Kõige pealt annate mulle kohe ilma pikema jututa õiguse, et ma meie olusid ja meie rahvast, nagu see praegu on, paremine tunnen, kui mõni Peterburi elanik. Ma olen seni kõigis võitlustes hea asja võidule viinud ja Teie peate mulle juba nii palju usaldust kinkima, et ma kõige paremat teed oskan leida, kui uued vaenlased mulle peale langevad. Teie ütlete, ma peaks seda oma kohta alandavaks pidama ühe viletsa „Valgusega“ tülisse hakata. Jah, kui kõik minu lugejad prohessorid oleksid, siis teaksin ma juba, kuidas mul tuleks kirjutada, ja et mul siis „Valgusele“ vahest ainult oleks ütelda: „Seisa minust kümme sammu eemal!“ Aga mulle tuleb igal postipäeval 30—50 kirja, ja neist kirjadest näen ma, et mul tarvis on hea asja pärast, mille eest ma seisan, ka natuke tülitseda niisuguse vastasega nagu „Valgus“. Dr. Kreutzwaldi tegevus jäi selle läbi 20 aastaks lonkama, et ta sel puhul oma kohta alandavaks pidas „Eesti Postimehe“ kavalate kallalekippumiste peale vastata. Ma olen katsunud nii Grenzsteiniga kui Lindenberga rahu teha, see ei ole aga võimalik olnud, sest need herrad püüavad teiste otstarvete ja eesmärkide poole.

Vahest on Teile ka juba tuttav, et Eestimaa aadel selle kallal kibedaste ametis on Sakalat vagaks teha. Nimelt on endine Varshavi kindralkuberner Kotzebue tegev. „Tallinna Sõbra“ toimetaja herra Eichhorn, kes meister on kõik teisiti pöörama, on Kotzebue soovil 1880. aastakäigust kohad välja otsinud, mis endid hästi lasevad teisiti pöörata, ja on need Saksa keele tõlkinud (muidugi omal viisil), Kotzebue sekretär tõlgib nad siis Saksa keelest Vene keele, ja nõnda peab neid mõisnikkude peamees ministri kätte toimetama. Kotzebue käinud selles asjas ise praeguse keisri juures, kes teda ministri juure juhatanud. Selle asja sain kõrvale toimetatud kirjadest teada, mis mulle truud poolehoidjad kätte saatsivad. Võimalik, et kaebtused nüüd juba Peterburis on. Ehk

võite Teie selles asjas midagi hädaohu ärahoidmiseks teha, sest see on kindel, et kaebtused teisiti käänamiste peal põhjenevad.

Juuni algul loodan ma Peterburis olla.

Viljandis, 6. mail 1881.

Tervitades

Teie truu C. R. Jakobson.

Kirjanduslik ülevaade.

Valitud leheküljed I. Tõlkinud Friedebert Tuglas. „Noor-Eesti“ väljaanne 1912. 103 lhk., hind 50 kop.

See oli tõlkija poolt õnnelik idee modernide kirjanikkude „valitud lehekülgi“ eestikeelses tõlkes hakata avaldama. Esiteks on seeläbi võimalik ka meie publikumile ilma võõra keele vahendita uuema väljamaa kirjanduse nähtusi kättesaadavaks ja tähelepandavaks teha. Kui meie oludes veel raske on igast kirjanikust ühejaksulisi ja suuremaid töid avaldada, siis võime vähemalt mõned tüüpilised näited nende kirjutuse viisist ja stiilist ikkagi lugeda saada. Teiseks on sel teel mahti ka Eesti-keelt kõiksugu stiilide järele paenutada ja sest tuleb kasu meie keele ja stiili kulturile, mis see läbi peeneneb ja mitmekesineb. Ning kolmandaks on see ka kirjanikule endale eduks: ta saab end avaldada neil silmapilkudel, kus isiklikus loomisetöös teatud puhke- ja vaheaeg valitseb, sest ka tõlkimises tulevad kirjaniku erilaad ja iseloom nähtavale: kui see mitte tellimisest ei sünni, siis tõlgitakse ju ikka seda, mis oma maitsega kokkukõlas ja oma enda kalduvustega teatud vaimusuguluses. Nii ei ole suuredki kirjanikud häbenenud algupärase töö kõrval vahel ka võõraid tooteid tõlkimast, nagu Voltaire, Renan, Turgenev ja ise Goethegi. Ja ühe kuulsama Prantsuse luuletaja tõlkeproduktioon on suurem kui ta algupärased tööd kokku, nimelt Baudelaire'i, kes Poe teosed oma suguvendadele loetavaks tegi.

Sellepärast võime ka käesoleva tõlgete kogu peale teatud mõttes kui hra Fr. Tuglase isiku avalduse peale vaadata. Juba tõlgitud kirjanikkude kosmopolitiline valik on iseloomulik: üks prantslane, Anatole France, üks belglane (kes küll ka pr. keeli kirjutab) Maurice Maeterlinck üks rootslane, Hjalmar Söderberg, kaks soomlast, Aino Kallas ja Volter Kilpi; kolm venelast, Theodor Sologub, K. Verigin, Valeri Brussov, kõik enam vähem seda, mida kirjanduses ja kunstis ebamääraselt „modernistideks“ kutsutakse. Ja sellepärast neil „valitud lehekülgedel“, mis

tõlkekogusse on võetud, on kõigest erilaadilisusest hoolimata midagi ühist, vähemalt negatiivses mõttes: need ei ole banalsed ajaviite-novellid, nagu neid lugemata arvul iga ajalehe lisades ilmub, vaid kõigi üle lehvib mingi aristokratlik peensus, mingi õhuline estetismuse, mingi defineerimata midagi, mis nad harilikust tasapinnast kõrgemale tõstab. Seal on Anatole France („Juudamaa valitseja“), mille affekteerimata lihtsa jutustuseviisi taga siiski imelik vaevalt tunduv peenike humor ja „pointe“ peitub; Maurice Maeterlinck oma ebamäärase sümbolismusega, Hjalmar Söderberg oma täitsa originalse, huvitavalt impressionistliku maneeriga ja veidi nukrameelse põhitooniga, Aino Kallase „Pimedus“, mis oma mõtluste peene ja intelligendi tooniga sümptiline on; Valeri Brüssov, kelle fantasia Lõuna Risti vabariigist ja selle *mania contradicens* Poe'le enesele au teeks, ja samuti Sologubi allegoria ja Verigini fantasia. Ainult Volter Kilpi „Parifali“ katke peale vaataksime ainult kui kuriosumi peale, mis ju muu seas omast kohast huvitavgi võib olla.

Kogu raamat on ilus ja väärtuslik nähtus meie kirjanduses nii sisu ja tõlke headuse kui ka välimuse poolest, aga siiski ei või me ta puhul olla üht suurt ja üleüldist etteheidet tegemata, mis küll nii tõlkijasse ei puutu kui „Noor-Eesti“ kirjastuse ja üleüldse kogu meie raamatukirjastuse peale langeb. Muidugi vabandatakse seda viga kergesti oludega. Kuid siiski jääb see ikka puuduseks, ebakohaks. See on raamatu väiksus. See on päris äritav nähtus meie uuema kirjanduse turul. Meie uuemad paremad raamatud, nii tõlked kui originalid, ei ulata harilikult mitte üle 200 lehekülje; nende tavaline suurus on 150 ümber, sagedasti alla selle. Ma ei loe aga teost, mis alla 200, mitte tõsiseks raamatuks (mahaarvatud luuletustekogud ja dramatilisised teosed; sest viimased on määratud mitte raamatuina loetavaks, vaid näitesaalis nähtavaks). Need ei ole raamatud; need on raamatukesed, broshüürid. Praegu on meil ilukirjanduslike broshüüride ja raamatukeste aeg. Millal hakkame saama raamatuid?

See etteheide aga käib siiski iseäranis kõnealuse raamatu kohta, sest see on neist kõige väiksem, ainult 58 lehekülge (sic!), ja sisaldab ainult neli väikest jutukest, sest ülejäänud kuus on juba ilmunud „Noor-Eesti“ kuukirjas, mille numbrid veel saada.

Vahest aga on ilukirjanduslikud broshüürid praegusel silmapilgul meile siiski kohasemad. Miks? Võib olla, ma ütlen seda ühel päeval.

Lõppeks ka mõned märkused keele kohta. Ka siingi maksab see üleüldine tähendus, mis hra Kampmanni raamatu puhul tegin: mitmed ebasoovitavad nähtused ei ole mitte isiklikult autori, vaid praegu üleüldiselt maksva keeleviisi arvesse pandavad. Esitame need teatavas liigituses.

Deklinatsiooni alalt. Nominativ mitte *kõrbe*, vaat. lhk. 47, vaid peab olema *kõrb* (gen. *kõrve*), mitte *sadanded* 96, vaid *sajad* (*sadanded* on vormi *tuhanded* analoogial); *tuhandate* 97 (pro *tuhandete*); *maiset* 75 (pro *maist*), *peekert* 21, *vankert* 25 (pro *peekrit*, *vankrit*); *sporti* jaoks 82 (pro *spordi*); *kakskümmendneljandamas* 7, *kuuskümmendteises* 8

(parem kahekümmeneljandas, kuuekümmeteises); *kodus* 36 (parem: *kodu*); *milgil* 100 (pro *milgi*); *laentesse* 8 (pro *laeneesse*); *tuskasid* 9, *aedasid* 8, *õlgasid* 17, *laudasid* 34, *kohtasid* 93, *salkasid* 101 (soovitada lühemad vormid: *tuski*, *aedu*, *õlgi*, *laudu* ehk *laudi*, *kohti* ehk *kohte*); ei ole soovitatavad niisugused paljuse osastavad nagu *templisi* 18, *ohvrise* 19, *ministri* 47, *röövlisi* 93, *tänava röövlisid* 93; grammatikute kanoniseeritud vormid on *templid*, *ohvid*, *ministrid*, *röövlid*. Konstateerin kalduvust mineviku passivi vormisid deklioneerida: *kahvatanuid* (emandaid) 63, *kõdunenuid* (majasid) 35. Kui tõlkija on julenud kirjutada *värisematuna* 65, *väljakannatamatium* (pro *värisematana*, *väljakannatamatam*, mis praeguse keele järele reeglipärased), miks siis ka mitte *surematude* (pro *surematade* 19)? Eba järjekindlus: *sõnumisaatjaid* 95, *sõnumeteks* 101; panen normal-vormiks ette *sõnumid*. Vorm *kaaridel* 16 oletab i-tüvelist sõna: kaar, gen. kaari; ometi on *kaar*, *kaare* üleüldisem, järelikult siis ka *kaartel* (nagu *saartel*). i-lisi paljusevorme ei ole sugugi olemas; ometi oleksid nad, näit. Kilp'i katke tõlkes väga kohased olnud. Ühe olen siiski silmanud: *metsisse* 64. Lõppeks tahaksin veel ühe nähtuse kohta oma isiklikku arvamist avaldada nimelt *oma* deklioneerimise kohta, mille *Noor-Eesti* toimetuse oma väljaannetes on pannud maksma. Nii õigustatud kui see loogilises mõttes ongi, ei tahaks ma keele kõlavuse seisukohalt seda milgi kombel heaks kiita. Mind on käesolevas tõlkes päris ärritanud, irriteerinud niisugused kohad kui *omadel võimsatel kaaridel* 16, *omade pikkade kollaste juuste*, *omadel pikkadel reisidel* 7, *omadest mineviku muredest*, sest need *omade*, *omadele* j. n. e. lisavad lause lohisevust ja suurendavad d: de arvu. See pärast arvan, et võiksime traditsionalses keeleviisis püsides *oma* seal deklioneerimata jätta, kus seks tarvet ei ole; tarbe korralgi i-lised vormid *omil*, *omist* j. n. e. (*omist mineviku muredest*). Samuti on tarbeta kaks -ga'd järgemööda: Quirineuse naisega Lepidaga (pro Q. naise Lepidaga).

Konjugatsiooni alalt. Ebaharilikud vormid: *ootke* 69 (pro *oodake*); tartumurdeline *valetud* 84 (pro *valatud*), ehk see küll hääleseaduslikum ja seega kirjakeeleski soovitam; *põlganud* 84 (pro *põlnud*).

Derivatsiooni alalt. Kõige pealt röömustav uuendus: *kurbust* 34 (pro *kurbtust*, mis hukka mõistetav). Selle vastu aga ei ole heaks kiita *maapaolane* 21, hääleseaduslikult peaks olema *maapagulane* sest et -lane reeglikorraselt tugeva-astmelise vormi külge liitub.

Tabamata ime. Eduard Wilde nelja vaatusega näidend. Tallinnas, 1912. „Maa“ kirjastus. 231 lhk. 1 rbl. 35 kop.

Eesti kunsti-messiase, iseäranis kirjanduslise suurvaimu ilmumise igatsemine, kes meid korraga Lääne-Europale tuttavaks teeks, selle suurvaimu ilmumise kiirendamine väärtulise kirjanduse forsseerimise, keerulise stiili najal, arvamise, et praeguses edenemata keeles midagi suurtsugu ja

peenet-vaimurikast luua ei või, sest et niisugune suurtsugu vaimurikas toode juba oma aine ja avalduse vormi poolest igapäevasest külaelust ja keelest kõrgemal peab olema, seal juures kõige lääne-europalise üleliigne austamine — need meie tuntud noorte-rühma lopsakalt võrsunud kalduvused, mille vastu arvustusliselt juba ammu on kirjutatud, pakuvad ilukirjanikule, kellel satüürist andi on, tänuiliku ainet. Eduard Wilde on nüüd nähtavalt seda ainet — ühelt poolt Eesti kunstisuurvaimu ootamist ja üleliigset, kriitikata väljamaa ülistamist, ja teiselt poolt Europa kuuluse peale otse välja kihutatud ja piitsutatud kunstniku hingeelu ja vahetorka ootaja seltskonnaga — oma näidendis „Tabamata ime“ käsitada tahtnud. Vana vilunud jutukirjanik on ootamata selle kirjatöö tarvis dramatilise vormi valinud. Hea jutu asemel vast on ta meile nüüd nõrga näidendi pakkunud. See näidend on aga juba oma probleemi ülesseadmise ja aine valiku poolest mitmeti huvitav, nii et tema juures küll veidi maksab peatada.

Arvustuse hääl, mis siamaale „Tabamata ime“ kohta kuuldavale tulnud (Ed. Hubel „Tallinna Teatajas“ ja Hugo Raudsepp „Päevalehes“) näevad Wilde „Tabamata ime“ ainevalikus ja probleemi ülesseadmises juba suurt edusammu. Ühes „Postimehele“ saadetud arvustuses hüüab arvustaja nagu hinge pealt äralibisenud koorma alt vabaks saades: Ometi kord! Wilde on meile kauaoodatud draama meie intelligenti elust andnud. Sellega oleme oma küla-elu ainetest üle jõudnud.

Ma ei salga, et Wilde huvitava probleemi on üles seadnud, meie intelligenti elu oma kirjatöö aineks valinud. Selleks on teatavat intelligenti ja ülevaadet seisukorra üle tarvis. See ainevalik tunnistab, et Wilde ka oma sunnitud väljamaal viibimisel kodumaa vaimueluga ühes elab ja teda teravalt silmas peab.

Kuid lootus, et meie midagi suurt suudame luua, kui meie kunstnikud meie külaelust üle lähevad ja aineid meie intelligenti elust valivad, tohiks üks nendest iseenesepettustest olla, mida just Wilde omas näidendis naeruvääriliseks teeb. Meie intelligent on alles madalal astmel. Tema praegu väga võõra mõju all seisev hingeelu suudab vaevalt teisi rahvaid huvitada, midagi kõrgemat pakkuda. Võrdlemisi rikas ja kõrgel aga on meie küla. Seal on ka terve meie algupärasus. Ma olen selles arvamises, et kui meil kirjanduses midagi tõeste kõrget kunstiväärtuslist peaks loodama, mis nii palavalt igatsetud tähelepanemist Lääne-Europas peaks äratama, siis niisugune toode oma aine poolest vististe meie liht külaelust pärit saab olema ehk vähemalt sellega ligidases ühenduses seisma.

Meie uuemas kirjanduses ei puudu ju enam ained meie intelligenti elust. Nad ei ole meid endidgi suutnud tõsiselt soojendada, mis siis veel väljamaast kõneleda.

Intelligentist üksi ei looda kunstitööd, ja paljas intelligent kirjaniku peas ei loo seda. Wilde on „Tabamata ime“ peale palju intelligenti

kulutanud, aga sooja tuksuvat elu, liha ja verd ei ole ta oma laia-aluselisele tööle mitte anda suutnud. Seda suudab ainult kunstnik sügavalt väljaarenenud neitsilik-tundeilmalise iseloomuga teha.

Wilde on huvitava probleemi üles seadnud, see on tõsi. Mitte aineleidmine ja probleemi puudutamine üksi ei ole aga veel otsustav, vaid selle aine käsitlemine, probleemi läbiviimine on peaaegu. Meie ei saa mitte kindlaks teha, kui palju aineid ja probleemisid meie kirjanikkude peast läbi ei ole lennanud. Meie võime seda üsna kindlaste uskuda, et nende arv vähene ei ole. Kunstitöö kaju on neist aga alles õige vähe jõudnud võtta. Võib olla, olid need sagedaste intelligentisemad, kes tundsid, et aine ja probleemi kunstiline kehastamine neil ülejõu käib, kui need, kes suurest aimest iseteadlikult kinni hakkasid ja tema sisse ära uppusid.

Midagi niisugust aine sisse uppumist on ka Wilde „Tabamata ime“ juures olemas.

Töö kannatab kõige pealt selle all, mille all suurem osa meie kirjanikkude töösid ka enne kannatavad, et seal liiga palju ära ütelda tahetakse, kõik oma tagavara korraga välja kraamida püütakse. Juba romanis viib seesugune püüdmine liiga laiali, üsna õnnetu on niisugune püüe näidendis, millest õigusega tegevuseühtlust, kindlat edasirühkimist alati silmas seisva jõukohale paisumist nõutakse.

Wilde näidendi ees seisab arvustaja peaaegu nõuta, kui ta enesele küsimuse ette paneb: mis on kirjanik siin õieti ütelda tahtnud? On ta kõigepealt satüret meie teatud seltskonnakihi kunstimesiase ootamise kohta luua tahtnud, või on ta seda kunstniku-traagikat kõige pealt mõtelnud, mis sellest tekkib, kui kunstnik oma annet suuremaks on hinnanud, kui ta tööpoolest on? On ta naisterahva mõju meesterahva talendi arenemise peale tahtnud kujutada, või on ta kõige pealt ütelda tahtnud, et ühe tõusva rahva kunsti kasvamine mitte hüppeid ei tee, vaid asteastmelt omapäraliselt edeneb? Kõigest sellest on näidendis midagi, aga ükski neist probleemidest ei ole niipalju valitsev, et ta näidendi tegevusele ühtlust ja jõudu suudaks anda. Ja teised ei aita mitte seda ühte probleemi selgitada, süvendada ja tõsta, sellega, et nad ennast peaprobleemile alla annavad ja tagasihoidlikult tema raamides liiguvad. Ei, nad tikuvad ette, segavad ja tumestavad. Segajateks ja tumestajateks astuvad veel üksikud episoodid ja isikud, kellel kõige nende ülesloetud probleemidega tegemist ei ole, vaid kes nii oma pead näidendis ümber kolavad ja teda asjata pikendada aitavad. Niisugune isik on näituseks täieste nurjaläinud plika Juta kaju, niisugune on pikk kolmas etendus kolmandas vaatuses, kus Dr. Waik Lilli ümber labaselt tsüüniliselt tiivaripsu lööb ja oma nooruse mälestustega näidendisse üsna uue motivi toob, mida ei tema ega Lilli karakteriseerimiseks praeguste probleemide seisukohast sugugi tarvis ei ole.

Aga kas see ei ole just suure kunstitöö nõue, et tema mõtetest ja ideedest üle keeb, kõike puudutab ja liigutab. Jah, õige küll, aga ikka

ümarguses kunstitöö raamis, kus kirjanik nende üle täielikult valitseb ja neid teatud ühtluses korraldab.

Võtame esiteks näidendi peakangelase, klaverikunstniku Leo Saalepi hingelise draama, mida mõnelt poolt näidendi peamotiviks peetakse.

Leo Saalep arvab enesel suure kunstiande muusikas olevat. Ta tahab kuulsaks muusika kunstnikuks tõusta. Tema esimene armuke, kainelt mõtlev Eva Marland, ei usu tema ande sisse mitte. Leo lööb ennast temast lahku ja läheb väljamaale õppima. Siin sattub ta auuahne neiu Lilli Ellerti küüsi, kes ka suuruse haigust põeb. Kord tahtis see neiu kirjanikuks, kord klaverimängijaks saada, aga kumbgi kunsti haru ei õnnestanud. Siis mõtles ta kodumaal teaduses silmapaistvaks tõusta ja seks omale Helvetsias doktorikübarat tuua. Ka see oli raske. Seal tutvustas ta ennast ühel Vene emigrantide õhtul Leo Saalepiga. Saalepi mäng vaimustas seda seltskonda. Lilli auuahnusele tuli uus siht. Ta tahtis vähemalt kuulsa mehe naiseks saada. Ta ligines noorele kunstijunglile ruttu, näitas usku tema suure tuleviku sisse, toetas teda oma rahaga, tasandas temale teed kontsertide toimepanemises, kiitvate arvustuste muretsemises, kihutas noortmeest väsimata vaimutööle ja kurnas teda ühelhoobil suguliselt, nii et ülesupitatud kuulsus täieste kehaliselt ja vaimuliselt kurnatult kodumaale tuli. Siin andis ta suurte ootustega ja lootustega kontserti. Meie vähese nõudmisega intelligent oli vaimustus — kuid see, kelle käest ta kõige rohkem oleks kuulda tahtnud, tema vana arm Eva Marland, ei leidnud tema mängust seda suurt „tabamata imet,“ mida oodati. Tüdinud igavesest rändavast kunstniku elust, tühisest kuulsuse kuljuste kõlinast, tüdinud ka kurnavast leitsakasarnasest Lilli armastusest ilma hingelise sügavuseta, heidab ennast Leo endise armastaja, „p ä i k e s e n a i s e“ Eva emalikkudeks hõlma, kelle juures ta kosutust ja jõudu loodab leida.

See on Leo Saalepi kunstniku traagika. kunstniku - problem.

Üteldakse: Wilde olla Eesti kunstniku problemi üles seadnud ja seda käsitanud. Ma ootan tõendust, mis on selles kunstniku - elus eestilist? Vähemalt kui mitte midagi, kunstniku pettumus oma ande üle, naiste ühelt poolt dæmonilik-kurnav, teiselt poolt emalik - kosutav mõju kunstniku peale, kaks keelt, mis siin segi kõlavad, on nii üleüldised rahvusvahelised, nii vähe eri-eestilised, et siin Eesti kunsti problemist jutugi ei ole. Niisuguseid vääratanud kunstnikka tuleb igalpool ette. Ka rahvusvaheliselt seisukohalt ei suuda see naiste hoolealune pehme Leo suuremat huvitust äratada, ega oma pea „kuninglikkuse“ sisse kuljustega ega ilma nendeta uskuma panna. Kahju Eeva Marlandi sarnastest naistest, kes ennast niisuguste selgroota meeste emalikkudeks päästjateks peavad ära viskama!

Wilde laseb oma positiivilisi inimesi tõendada, et kasvav kunst, järjekult ka Eesti kunst, mitte hüppeid ei või teha, vaid aste astmelt peab kasvama, ühes kasvama meie seltskonna üleüldise kultuurilise ja

majanduslise tasapinna tõusemisega. Asjata olla sellepärast järsku suurt messiast oodata. Ärgu armastatagu üksi Alpisid, vaid ka Munamäge. Peetagu meie kunstnikkudest lugu, nagu nad kord on.

Selle väite üle võib järele mõelda, ehk see tasapind Eesti klaveri virtuoosi ilmumist vist nii väga ei takista. Kuid mis peab Leò Saalep oma Lillidega ja Evadega siin tõendama? Tema ei võitle ju meie väiklaste oludega, meie madala kultuurilise tasapinnaga, meie arusaamatusega, vaid oma väikese andega ja naistega. Ja klaverimängijat, seda kõige vähem loovat kunstnikku meie kunstiproblemi otsustajaks valida, tähendab juba iseenesest ennast oma aluslausete tõendamisest enam vähem lahti ütelda.

Meie näeme, ei ühegi siamaale harutatud idee seisukohast ei ole „Tabamata ime“ Eesti kunsti ega kunstniku problem. Et eestlane teiste seas ka kõike seda võiks läbi elada, on ju õige. Et eestlane aga oma iseäraliste Eesti olude tõttu niisugustele äraelamistele oleks sunnitud ehk vähemalt kiusatud, seda ei või keegi tõendada, ei katsu Wilde näidend ka sugugi tõendada. —

Jääks ainult vast midagi eestilist üle selles seltskonna satüras, millega Wilde Leo Saalepi ümbrust kujutab.

Kirjaniku märkuse järele olla üks suurem Eesti linn oma elanikkudega ja ligikonnaga see ümbrus, mille keskel Leo Saalep liigub.

Vaatame seda ümbrust nõnda, kuidas teda Wilde on kirjeldanud, siis võiks ta Eesti linna asemel ka väga hästi iga teise maa suurest eluvoolust eemal seisev provintsi linn olla. Nii vähe on ka sellel ümbrusel eri-eestilist küljes. Keel, mida selle linna elanikud kõnelevad, on nii üldine ja värvita, mõtted, mida käsitatakse, niisugused üldised, et nad eestilised võivad olla, aga mitte olla ei tarvitse. Milieu ei ole sellepolest ka sugugi meie olude järele kirjeldatud, et meie vanemate tegelaste seas niisuguseid väljamaa pimedaid austajaid mitte ei ole, nagu provisor Laurits ja t., kelle kohta Wilde väga trehvavalt on tähendanud: Mis baldrian kassile, seda on väljamaa eestlasele!“ See on üsna uus noor vool, keda kohati teisiti tuleks kujutada. Aga olgu. Selles satüras on siiski kõige rohkem elu ja mõtet. Kuid sellele halbivõitu seltskonnale, keda väljamaa baldrian aelema ajab, ei vasta sugugi traagilise saatusega kunstnik Leo Saalep. Sellele seltskonnale kuluks ära üks Gogoli revisori sarnane väljamaalt tulev halplane-kunstnik, siis oleks satüra täielik ja mõju ühtlane.

Kodulinna seltskond võtab Leo Saalepi väljamaalt kojutulekul suure huvitusega vastu. Juba enne on väljalõikeid väljamaa kiitvatest kriitikatest, kust iga laitev tähendus välja jäeti, kriitikad, mida Leo laulatamata naine Lilli tellinud ja heatahtlikkude meeste käest siin ja seal välja musteldanud, kodumaa ajalehtedes ilmunud. Nüüd saadetakse neid terve lillekimp, mis ajalehtedes avaldatud ja täielist baldriani mõju Eesti seltskonna peale avaldavad. Kogu jõudnud jõuetu, hingeliselt tülpinud, kehaliselt kurnatud

kunstnik läheb oma kälimehe, rikka provisor Lauritsa juure korterisse. Laurits on kirgline muusika armastaja, kes ise muusikat teeb ja kõiki oma lapsi muusikaga vaevab. Ta teeb seda selles patriotilises äratundmises, et meie väikene rahvas, kes poliitiliselt iseseisvusetu, arvu ja varanduse poolest piiratud, ainult kunstipõllul Lääne-Euroopa rahvaste seas omale lugupeetud seisukohta võib võita, nagu seda teised väikesed põhjamerede rahvad on võitnud. Ta teeb ka seda sellepärast, et ta oma enese ja oma laste andi üleliig kõrgeks hindab ja neist palju loodab. See kälimees Laurits on nüüd kojujõudnud kunstniku kõige suurem viirukisuitsetaja. Tema paneb kontserdi eeltööd toime, muretseb reklaame eest, paneb väljamaal kehvas jäänud kunstniku oma naisega tükis uueste riidesse. Tema juure tulevad kõik linna padaässad kunstnikku tervitama: algupäraselt veidraks jäänud maalikunstnik, vanapoiss Kull, ajalehetoimataja, ilukirjanduse arvustaja Kõrend, karskuseaatemees adv. Kurg, tsüüniline elumees Dr. Waik, päikesenaine neiu Eva Marland, kes peale veidra Kulli ainukene väljamaa baldriani lõhna mõjust vaba inimene on, kes oma eluviisi poolest meie maal üsna uus haritud naistüüp on. Eva Marland elab iseseisvalt linna serval väikeses majas, kus ta oma aias suure mesilastepidamise sisse on seadnud, tegeliku ja ühel hooбил intelligentlise ameti omale valinud. Kõik tervitajate suud voolavad üle auukartusest ja lugupidamisest kunstniku vastu, kes Eesti rahva nime ka väljamaal juba tuttavaks on teinud. See halb rahvusline auuahnuse kirg on kõige juures, peale ülemalnimetatud paari inimese, nende rõõmu peapõhjus. Isegi alandlik, ainult Võrus ja Nuustakul veel ülesastuv vananenud kodumaa laulja neiu Salme Pedak näeb sellest und, et kord ühel õhtul Leo Saalepi kontserdis üles astuda ja kaasa laulda, et väljamaa läikest osa temagi alandliku hinge peale langeks. Suurte ootustega minnakse kontserti, kus Eva Marlandi uueste leidnud kunstnik ka oma kõige paremat pakub, suure hulga pealiskaudist vaimustust äratab, aga Eva ei leia tema juurest mitte suure kunstniku jumalikku sädet. Kui kiidukõnedel pidusöögil otsa ei ole, kisub Lilli, keda Leo Saalep vaheajal Eva pärast maha on jätnud, pikas kõnes kõik selle keskpärasuse, mis Saalepis leidub, paljaks ja näitab, kuidas just tema Leo Saalepit kunstlikult edasi piitsutanud ja tema kuulsuse-kuljused soetanud. Et ka Eva tema kui suurvaimu sisse ei usu, kaotab Leo ise selle usu, langeb pool nõdrameelselt Eva ette põlvili ja hüüab: „Ema, ema — kisu nad ära! Nad teotavad mu kuninglikku pead!“ — Nimelt need kunstlikud suurvaimu kiidukuljused. Sellega langeb vahetekk, õige segast mõju järele jättes, sest et praegu lauakõnede läbi tipule viidud ja pilgatud seltskonna narrus kunstniku hinge traagikasse ümber hüppab.

Niisugused ootamata hüppelised pettelõpud ei ole meile võõrad. Näeme neid ometi üsna tihti meie närvilise aja karjuvates värvikontrastides meie kunstnikkude piltidel, kuuleme neid järsult murduvates akkordides meie heliloojatelt, kelle juures endised mahedad üleminekute modulatsioonid üsna puuduvad. Kuid kõik see seisab ometigi veel enam vähem peamo-

tiviga ühenduses ja peabki seisma. Leo Saalepi viimane meelehetlik, hüüd segab näidendi positiivilise peamotivi — meie kunstnikud ärgu püüdku tühja auukõlinal, ärgu oodaku enesest messiast, vaid töötagu oma parema võimise järele — üsna ära. Hüüd „ema, ema!“ ja põlvili laskmine armastatud naise kui e m a k u j u ees ei tunnista mitte kunstniku auuahnuse kokkulangemist ja tema „kuninglikuks“ jäämist just ilma nende kuljusteta, vaid see toob üsna võõra motivi lõpuakkordi sisse: Lilli rüüstavat füüsilist armastust maitsev, ja selle stimuluse najal ülespidi kiskuv jõuetu mees näeb Evas korraga naise emakuju ja kummardab selle ees. Mitte meie Eesti väikesed olud ei ole keelnud Leo Saalepit tabamata imet tabada, mis paistab järsku lõpuakkordist, vaid see õnnetus, et tema oma saatust mitte naisterahva ematüüpuse kätte ei ole usaldanud, vaid teise tüüpuse kätte, kes ta kehaliselt ja hingeliselt ära on rüüstanud.

See lõpp on kunstniku kohta nii vähe „kuninglik“, et sa arvama pead, et Wilde mitte Eesti kunstnikku meie väikestes oludes ei ole tahtnud kujutada, vaid parodiat lödva mehe peale kirjutanud, kelle naised nahka panevad. See naiste mõju on terves tükis nii suur, et ta kõik ära rikub. Ilmlõpmata pikad seletused Lilli ja Leo vahel nende lahkumise puhul ja uue armastuse tärkamine Leo ja Eva vahel, see kõik tarvitab niipalju ruumi ära ja on nii vähe sügav hingeline, kunstniku kui inimese iseloomu kohta, nii mahakiskuv, et temast kui inimesest vähe üle jääb. Lillist lahkumise juures püüab kirjanik Saalepi iseloomule nähtavalt sellega teatavat kindlust anda, et tema ei Lilli palvetele ega ähvardamistele alla ei anna, vaid oma tahtmist näib tegevat. Kuid see ei ole kellegi iseseisvus ega kindlus, mida Leo siin avaldab, vaid iseseisvuseeta allaheitmine uue naismõju alla, mis Saalepi egoistlikule lödvale iseloomule Eva läbi peale tuleb ja mis tema isegi Lilli vastu läbi ja läbi vastikuks, ülekohtuseks teeb, nii et ta ennast oma labaste targutustega seal täitsa sellega vabandanud mõtleb olevat, et uus armastus t e m a l e parem olla. Niisugune naiste kaudu täieste lödvendatud kangelane ei ole ühegi Eesti kunsti probleemi otsustaja.

Oleks Wilde kahe naisterahva mõju Leo Saalepi saatuses ühes tema pettumusega oma ande üle oma näidendi peamotiviks võtnud — ta oleks meile vast võinud eluvõimulise draama luua. Oleks ta selle mõju üsna kõrvaliseks asjaks jätnud ja meie seltskonna narrusi ligikaudu niisama narri kunstniku kaastegevusel pilganud: meie oleks vist hea lustmängu saanud. Et Wilde need mõlemad tugevad motivid segi on visanud, ei ole tema tööst kui näidendist õiget asja saanud.

Üksikutes asjades on Wilde oma näidendis kui intelligent inimene mitmeti huvitav. Ta on üsna õigete ära tundnud, et meie kunstnikud mitte järsu hüpetega ja meie seltskond palja auuahnusega edasi ei saa. On ta ju mitmelpool näidendi käigus seda õige teravalt dialogis põhjendanud, auukuljusid kõlistajaid siin ja seal osavalt pilganud. Ta on koguni mõne õige ilusa kuju loonud, nagu kunstientusiast Oskar Laurits ja kõige pealt Eva Marland. See on „Mahtra sõjas“ kujutatud lihtsa teovõimulise

Miina haritud õde, emalik meeste eest hoolitseja, naiskuju, nagu see Widel igatsetud naistüüpusena vaimusilma ees näib heljuvat.

Wilde nimetab oma näidendit lustmänguks. Kangelase terves saatuses ei ole midagi lustilist, vaid õige palju rusuvat ja rõhuvat, mis näidendi lustilise osa — seltskonna satüra — oma tumeda elevusega üsna ära varjab.

A. Jürgenstein.

Noor-Eesti IV. 1912. E. K. S. Noor-Eesti väljaanne. 268 lhk.

Noor-Eesti kirjandusline tegevus on üleüldiselt küll seda võrt tuttav, et ma selle hindamist siin ei pruugi ette võtta. Ma tahaksin ainult lühikese ülevaate selle materialiga kohta pakkuda, mida ülemal nimetatud raamat sisaldab.

Tuleb kõige pealt tähendada, et raamatu kandejõud küll peasjaliselt F. Tuglase „kirjandusliku stiili“ peal põhjeneb, mis ka oma pikkuse poolest (77 lhk.) kõige silmapaistvam töö „Noor Eestis“ IV. on. Mõtete rikkuse, selge ja julge väljütlemise viisi poolest tahaksin ma seda üheks küpsematest töödest pidada, mis aasta jooksul ilmunud. Töös on väga palju asju Eesti kirjanduse alalt ümber hinnatud, nende ümberhindamiste vastu võib vaielda, kuid ei või tunnustamata jätta, et meil siin küpse ja sügava mõtlejaga tegemist on. See töö üksi seab juba Noor-Eesti albumi IV. silmapaistvale kohale.

Kuna meie Tuglaselt tulevikus veel väga palju loota julgeme, esineb raamatu teine kandejõud, Erik Obermann, kahjuks oma terve lühikese elu viimaste õitega. Ma ei julge kunstiarvustajana ette astuda. Võib olla, et Erik Obermanni pildid asjatundja pilgu all ka palju puudusi esitavad, kuid vististe oldakse selle poolest ühes arvamises, et Erik Obermanni poolt silmapaistvaid töösid oleks oodata võinud, kui surm mitte nii noorelt teda ära ei oleks viinud. Kõik pildid raamatus on Erik Obermanni järelejäänud tööde kopeeritud; neid on, kaanteilustused ja vinjetid ligi arvatud, 12 pilti. Võib „Noor-Eestile“ nende avaldamise eest ainult tänulik olla.

Proosaluule alalt on A. T a s a, „V a g a J a a n“ — ilus jutukene, mis aga suure osa oma mõjust selle läbi kaotab, et ta keel arusaamata on. Keegi tähendas: „Kena jutt, maksaks Eesti keele tõlkida“. — A. K a l l a s'e Soome keelest tõlgitud mõjuavaldava katkendi „Bernhard Riives“ on tõlkija ära rikkunud. („Laske siis, kui te mud (?) ei oska“, ta ütles. — „Ons sul naine?“ küsisin. „On“, ta vastas — „On viis“, ta vastas jne.) — Fr. Tuglase „Üks kurblik lahkumine. Roman kahes päätükis“ jätab sellesama kirjaniku „kirjandusliku stiili“ järel õige kahvatu mõju järele, õigem, ta ei jäta midagi mõju. — J a a n O k s „Tume inimeselaps“ on vist midagi tahtnud ütelda, kuid see on kirjaniku saladuseks jäänud. Siia liiki võib arvata vahest ka R a n d v e r e „Vihmane päev“ (180—187), mis mitte kõige halvemate hulgast ei ole.

Üleüldse on aga proosa luule minu arvates kõhn, kui Tasa „Vaga Jaani“ välja arvame, mille luuleväärtsus ei puudu.

Laulusid on raamatus G. Suitsu poolt 8, Joh. Semperi — 5 (nendest 2 tõlget), V. Ridala 2, A. Alle 1, Emil Tammes 3. Need on enamiste kõik katsed „tuleviku Eesti keeles“. Praeguse aja eestlane ei saa neist vist mitte aru. Või tahab keegi tõendada, et ta, näit. järgmisest sõnade kogust midagi mõistab:

Kurnanud kuristik öine, kududes udude võrku:
paigale võlutud raugeb vapruste löökide löök.
Eemale kaeblikust nutust, nõõrivast hüüete kurku!
Taevasse krampides visku, mässude veretav leek!
Kopsudest kummugu võlv, sinav kui võitude lipp.
(Joh. Semper lk. 20).

V. Ridala on oma lauludele 101—104 sõnaraamatu juure lisanud. Iga tahes hea asi. Ma ei tea tõeste mitte, kardan, et ka mitmed teised ei tea, — missugune värv on saaga punane (lk. 9), mis tähendab „maapaolane“ (lk. 10), või on see trükiviga. Niisama tumedad on sõnad *veering* (21), *aegumine* (111, Wiedemannil on küll sõna *aeguma*, *zu lange liegen* und *dadurch verderben*, kuid nähtavaste on sõnale siin tahetud mingi teine tähendus anda), *taotus* (112, Wiedemanni *taotama* suchen ei anna mingit mõtet), *vinna* (ib. Wiedemann *übler Geruch* mõttes ei või see sõna siin seista); teised sõnad — ja neid on väga palju — leiduvad küll Wiedemannis, kuid nad on tänini täitsa tarvitamata olnud ja selle pärast üleüldiselt tundmata. Peab tunnistama, nendes lauludes (aga ka Noor-Eesti IV. proosas), on tõeste esimene julge katse tehtud vähemalt oma äraunustatud sõnu jälle käima panna ja see katse on üleüldse õige õnnestanud. Nendesse äraunustatud sõnadesse hoovab jälle elu sisse, niipea kui nende tähendused Wiedemannist üles otsid ja laulud siis uueste, G. Suitsu ja V. Ridala laulud nimelt, läbi loed — ja siis on kahju, et mitte igal ühel võimalik ei ole neid sõnu Wiedemannist välja otsida. Ma ei tea, mis abinõuu siin soovitada, vahest on hr. Ridala poolt tarvitatud sõnastiku-vorm ometi kõige parem. Kudagi peaks aga püütama mitte ainult neid, vaid sadasid teisi Wiedemannis ja elavates rahvamurretes tänini tarvitamata seisnud sõnu üleüldiselt tarvitavateks, aga ka arusaadavateks teha.

Igatahes on lühikesed laulud minu arvates ununud sõnade uuestelustamiseks vist üks kõige parematest abinõudest, kuna pikemad tööd lugejat ülearu väsitavad, nõnda et ta mõne lehekülje järel meelt heites töö kõrvale paneb. Niisugune töö on J. Semperi „Lüürik ja meie aeg“, üks hullupöörane veidrate lausete ja tundmata sõnade rägastik: 20 lehekülge seda Hiina kirja sõna sõnalt ja lause lauselt järele uurida, et arusaada, kas tal ülepea mõtet sees on, see on lugejalt liig palju nõutud. Mina lugesin tema läbi, ei tea aga mitte ütelda, kas seal tõeste sellest kõnet on, mis pealkiri ütleb, või millegist muust.

Joh. Aaviku „Tuleviku Eesti keel“ (lk. 170–179) on imelik küll — üsna arusaadavas keeles kirjutatud. „Tuleviku Eesti keele“ esitaja on ju, nagu tuttav, Joh. Aavik. Tema oli möödaläinud aastal tähtsam uute sõnade soovitaja, tema nõudis sõnade uut järjestamist lausetes. Sellest hoolimata on tema kirjutus lauseveidrustest üsna vaba. Etimoloogilised uuendused, mida ta töös tarvitab, ei sega arusaamist. Töö on suure paatosega kirjutatud. „Naergu, naeratagu, vihastagu, põlaku, sõimaku, kehitagu õlgu ja nähku enese parodiat kõik vanameelsed, Arad, Skeptikud, Ironiseerijad, Ninatargad, Päälikaused, Naivid, Lollid, Mõistlikud“ (176). „Meie ei karda vanameeliste vaenulisust ega hooli kahtlejate, tui made ja mõistlikkude andeksandmata ükskõiksusest, me saadame üksi keele uuendamise suure [töö] korda. Me viime ta läbi. Me sunnime ta päälle“ (172). Me pöörame oma keeleliste uuenduste ja reformide ettepanekuis pääasjalikult teie poole, te noorsugu, kes te alla kolmekümnendat eluaastat olete“ (178).

Peale selle leiduvad raamatus veel B. Linde „Meie teater ja meie aeg“; ja kaks nekrologi: D. Rootsmanni „Mälestuseks E. Tamme-sele“ ja A. Tasa „Erik Obermann“.

„Följeton,“ lk. 241–268, on arvete õiendamine, kaunis kihvtine, torkav ja isikline, mis raamatu kirjanduslist väärtust ei tõsta.

J. Jõgewer.

Lühike kirjandusline ülevaade.

A. Kitzberg, Libahunt. Draama viies vaatuses. „Noor-Eesti“ väljaanne, Tartus 1912. 107 lk. hind 75 kop.

Üks kõige parematest raamatutest, mis 1912 aastal ilmunud. Kuurijas ilmub tema üle pikem kirjutus edespidi.

Friedrich von Schiller. Orleani neitsi. Romantiline kurbmäng. Ümber pannud J. Jõgewer. Tartus, 1912. Eesti Kirjastuse Ühisuse „Postimehe“ trükk. 130 lk. Hind 60 kop.

Eelolev ümberpanek, mis läbistikku juba 1904. aastal valmis oli, pidi alguse panema tervele reale klassika kirjatöödele Eesti tõlkes, milleks mõte oli hulka teisi tähtsamaid Eesti kirjanikkusid kaastööle kutsuda. See väljaannete rida pidi algupäraste uurimise-tööde kõrval, mis „Eesti Kirjanduse“ kaudu ainult Eesti olusid pidivad käsitama, kõrva sammuma, nõnda siis: rahvusline, olgugi kehv, kuid omapärane, ja selle kõrval üleüldis-inimline, klassiline — need kaks elementi pidivad kokkukõlavas ühtluses Eesti hariduslisi olusid edendama. Neist ettekavatsustest pääsis ainult „Eesti Kirjandus“ elusse, kuna klassika kirjanduse soetamine vagaks sooviks on jäänud. Kaheksa aastase kirjutuslauas puhkamise järel ilmub.

nüüd „Orleani neitsi“ üksinda, kuna lootust ei näi olevat, et temale, sellekohase organisatsiooni puudusel, teisi sarnasid töösid mujalt poolt järgneks. . . Siiski, kes teab, kas see lootus ometigi tuhande järele elusse ei tõuse.

Kui hästi või halvaste ümberpanek on korda läinud, selle üle ei ole minu asi otsustada. Kui ta Schilleri tööd enam ehk vähem meele tuletab, siis on otstarve käes. Kui me tulevikus klassika töösid Eesti ümberpanekutes tahame saada, siis peame rahul olema, kui ka kõik ümberpanekud mitte klassilised ei ole. Ka teistes keeltes leidub klassilisi ümberpanekuid ainult vähesel arvul.

A. Kitzberg. Mis kuuskede haldijad sosistasivad.

Jõulumäng. Franz Woening'i järel. Kirjastaja H. Leoke, Viljandis. 36 lk. Hind 30 kop.

Väikene laste jõulumäng seotud kõnes. Raamatuke on tõlge, kuid seda ei ole palju märgata. Ta on Eesti olude kohaselt kaunis hästi ümber tehtud. Tükk ei nõua sisseeadelt mitte palju. Maal võiksid kümnekond last temaga väga hästi toime saada, kui kooliõpetaja ehk mõni vanem inimene nõuusse lööb. Sisu headuse eest vastutab juba Kitzbergi nimi, nõnda et mul selle poolest midagi juure lisada ei ole.

M. Mihkelson, Mineviku viirastused. Jutustused lähemast Eesti minevikust. Tallinnas, 1913. M. Neumanni kirjastus. 127 lk. Hind 45 kop.

Kaheksa jutukest, enamiste kehvapoolsed, mõned minu arvates siiski enam ehk vähem korda läinud. Kahjuks on raamatul närune paber, missugust uematel Eesti raamatutel ammu enam ei ole harjunud nägema. Kuukiri toob edespidi selle raamatu kohta täielisema arvustuse.

Külvaaja. Rahva-tähtraamat 1913 a. p. Neljas aastakäik. (Kirjastuse-ühisuse Rahva Sõna ja Peterburi Eesti Üliõpilaste seltsi toimetused.) XIV. + 87 + 25 lk. kuulutusi. Hind 15 kop.

Sisu: S. Sepultor, Murdel (väike ilma kirjanduslise väärtuseta tendentsjutuke 4 lk. peal). — Saksa riigipäeva valimised ja töörahvaerakond (pakub Eesti lugejale vähe). Huvitavam töö on W. K. kirjutatud „Inglismaa kogukonna omavalitsuse ajalugu ja praegune korraldus.“ — Järgneb J. K. „Rahvusvahelise töörahva liikumise ülevaade.“ (Tüki sisuks on ametiühisuste seis mitmetes Europa maades. Võiks meie ametiühisusi vahest oma jagu huvitada). Kõik need tükid näivad rohkem kalendri ruumi täitmiseks sissevõetud, kui lugejate tarvitamiseks määratud olevat. Tähelepanemise väärt on R. Wallneri „Esimene abi õnnetuste puhul,“ ja J. Depmanni „Lihtsamad ilmade ettetundmise juhatused“ heade hallikate järele, tähtis põllumeestele. Lk. 59—87 mitmesugused statistika

teated, esperanto keel, Venemaa raudteed, laadapäevad jne. Kuulutuste hulga järele arvates näib kalendril kaunis suur lugejate arv olevat, kehvast sisust hoolimata (või just sellepärast, kuna ju meil kõige kehvema sisuga kalendrid kõige loetavamad on.)

**Sirvilauad. Eesti Rahva Tähtraamat 1913. Seitsmes-
teistkümnes aastakäik** Eesti Üliõpilaste Seltsi kirjastus
Tartus 1812. Kalendarium 43 lk. + 54 lk. + 14 lk. kuulutusi.

Kalendariumi osas on uudiseks igal kuul nende kirjanikkude lühikesed elulood ja kirjatööd, kelle sündimise ehk surma päev selle kuu peale langeb. Nii leiduvad jaanuari kuul Hupeli ja Winkleri elulood, järgmistel kuudel Ahrensi, O. W. Masingi, C. R. Jakobsoni, F. R. Fählmanni, Anton Thor Helle, J. H. Rosenplänteri, M. Weske, J. W. L. Ludse, J. Jungi, H. Stahli, A. H. Willigerode, G. Mülleri, J. W. Janseni, J. Ros-sihniuse, Kr. J. Petersoni, L. Koidula, F. R. Kreutzwaldi, K. A. Hermanni, C. G. Reinthali, A. F. J. Knüpfferi, G. H. Schüdlöffeli, J. F. Wiedemanni, J. Hurti elulood ja nende tähtsamad kirjatööd. Lisas: J. Parik, Liivimaa talurahva päranduse õigus, K. Michelson, Loom ja taim, M. Nõges, Tervishoid maal ja linnas, K. Michelson, Pildid Lapimaa teekonnalt (ja, kahjuks, just peaaegu ainult teekonnalt; kirjeldatakse sõitu Soome raudteedel, siis hobuse sõitu kuni Lapimaale, Lapimaast enesest aga ja Lapirahvast, kelle keskel tüki kirjutaja kauemat aega näib viibinud olevat, peaaegu mitte midagi, kuna see vististe väga huvitav oleks olnud). Willem Ernitz'i „Üks seni meil tundmata madjarikeelne Eesti rahvalaulude uurimine“ toob halvas Eesti keeles ungarlase Dr. Versenyi ühe uurimisetöö (?) sisu, mis Eesti rahvalaulu käsitab. Hr. Ernitz'i sisu jutustamisest ei saa õigeste aru, kas meil siin tõeste uurimisetöoga tegemist on, nagu pealkirjas nimetatud, või kentsakaid anekdotisid ja teadusemehe kohta andeksandmata eksitusi pakkuva vestejutuga ajalehe saba jaoks. Ma kardan aga, et hr. Ernitz Versenyile ülekohut on teinud, ja tema töö sisu halvemalt ette kannud, kui see vahest väärt on.

Ludwig Rellstab. 1812. Ajalooline roman. Tallinna Eesti Kirjastuse Ühisus. 868 lhk. Hind 2.80 kop.

L. Rellstab sündis Berlinis 13. aprillil 1799, suri sealsamas 27. nov. 1860, oli esite suurtüki väe ohvitser ja matemaatika ja ajaloo kooliõpetaja sõjaväe koolis. 1821 astus ta väeteenistusest ära ja hakkas 1823 Berlinis jäädavalt kirjanikuks, kuna ta 1826 „Vossische Zeitung“ toimetuse liikmeks asus, kus ta kuni oma surmani muusika arvustusi kirjutas. Ka hulga juttusid on ta kirjutanud, need ei ulata aga paremast ajaviite lugemisest kõrgemale ja on vananenud. Tema kirjatööde kogu ilmus viimati 1860—1861 24 köites. Kõige loetavam tema töödest on vast „1812 aasta“, mis 1834 ilmus ja 1891 juba 6-ndat korda trükiti. Ka see on, nagu Rellstabi muudki tööd, paljas ajaviite lugemine, sisaldab aga väga elavaid kujutusi prantslaste Venemaale tulemisest aastal 1812, iseäranis nende

siit-taganemisest. See taganemise kirjeldus on tõesti midagi kohutavalt suurepäralist ja raamatut võiks väga hästi tutvustamiseks 1812 aasta sõjakoledustega nooresoo lugemiseks soovitada, kui ta mitte nii kole pikk ei oleks. Kahju sellest ajast, mis tema lugemine ära tarvitab, kuna 1812. aasta kohta ka lähemaid töösid Eesti keeles olemas, ehk jälle niisama pikki, kuid esimese järgu kunstitöösid, nagu L. Tolstoi igaveste uus „Sõda ja Rahu“ („Postimehe“ kirjastuses ilmunud). Tähtsad ja huvitavad on Rell-stabil ainult kirjeldused Prantsuse sõjaväe kannatamistest, mis igatahes raamatust umbes $\frac{3}{4}$ osa täidavad, kuna vahele põimitud armastuse lood küll puhta sisulised ja põnevalt jutustatud, aga hoopis labased ja ilma kirjanduslise väärtuseta „imelikud juhtumised“ on.

Max Pemberton, Merealune linn. Tallinna Eesti Kirjastuse Ühisus. (Kaane lehe peal: „Ploompuu kirjastus“).

Harilik ajaviite jutt, nagu neid „Nooresoo kirjanduse“ nime all teistes keeltes sadade numbrite kaupa eidub, mitte just „Indiani jutt“ vaid vanemale „noorele soole“ määratud, kes juba kõik „Indiani jutud“ läbi on lugenud. Jutu õige pealkiri peaks olema „Mereröövliite saar“, kuna merealune linn muud ei ole kui rohke arvulised üksteisega ühendatud maa alused koopad mere äärse mäe sees, mis mere tõusu ajal osalt vee all on. Nende koobaste sisse põgenevad mereröövliid, kui saarel soodest ja tiikidest kihvtised aurud üles tõusevad ja aeg ajalt saarel elamise võimatuks teevad. Saar on kuskil Vaikses ookeanis, aga asjata otsid jutust midagi kirjeldust lõuna maa saarte loodusest, looma ja taime riigist ja inimestest. Midagi sarnast jutus ei leidu. Ta on rida imelisi juhtumisi, kus jutu kangelased ei tules ei põle, ega vees ei upu, ega püssi kuulide all, mida mereröövliid nagu rahet neile kaela saadavad, kriimustada ei saa. Sarnaste imeliste juhtumiste üksteise otsa kuhjamine rikub lugeja maitse ära, muidu ei ole jutust palju kahju karta.

Stud. K. Einbund. Raamatukogud ja nende asutamine.

Raamatukogu mõte ja tema erakorraline arenemine. Eraalgatus haridusetöös. Raamatukogude kohta maksvad seadlused. Raamatukogude asutamine „Noor-Eesti“ Raamatukogude Korralduse Osakonna kirjastus, 1912. aastal. 32 lk.

Sisu: Raamatukogude ajalugu vanal ja keskajal. Raamatukogud uuel ajal Europas ja Amerikas. Raamatukogude korraldus Amerikas, (mida raamatukogu liikumise isamaaks peetavat ja kus raamatukogude asi kõrgemal seisvat, kui kogu mujal haritud maailmas, on pikemalt kirjeldatud). Vene raamatukogud. Kudas meil raamatukogude asutamise küsimust liikuma panna. Terve see osa lk. 5—21 on huvitavalt kirjutatud ja toob raamatukogude tähtsuse elavalt ette ka sellele, kes tänini

selle asja peale vahest kaunis tuima pilguga on vaadanud. Sellele järgnevad seaduse paragrahvid, mis raamatukogude asutamisel tulevad tähele panna, niisama mitmesugused juhatused ja nõuandmised raamatukogude asutajatele, palvekirja vormid jne. Soovitame raamatukest igale ühele, keda rahva hariduse edendamine huvitab.

И. Юргенсъ. Эстская грамматика со статьями для чтенія и построенымъ словаремъ. Цѣна 50 коп. Рига, 1912. 95 стр.

Esimene mõte, mis raamatu pealkirja ja esimesi lehekülgi lugedes pähä tuleb, on arvamine, et ometi kord raamat ilmunud on, kust venelane Eesti keelt võib õppida, kuna sarnast raamatut vähemalt Tartus tihti venelaste, nimelt Vene üliõpilaste poolt nõutakse; aga mida kaugele raamatut loed, seda selgemaks saab, et raamat mitte venelastele ei ole määratud, vaid et raamatukirjutaja veidra mõtte peale on tulnud Eesti keelt eestlastele Vene keeles õpetada. Kui sarnane käsk mõnest kantseleist tuleks, siis võiks seda kantseleiametnikkude kehva teadmisega vabandada. Kui aga raamatukirjutaja oma vaeva ja kirjastaja oma raha vabatahtliliselt raamatu sisse kinni paneb, millele ostjaid ei või leiduda, siis on siin suure ohvrimeelsusega tegemist, mis mõne kasulisema asja jaoks oleks võinud kulutada. Iga tahes on aga see teadmine, et raamatul tarvitajaid ei või leiduda, raamatu lugemata puuduste juures trööstiv. Meelt oleks võinud ära heita, oleks raamatukirjutaja teda Eesti keele õpiraamatu kohaselt sisse seadnud ja mitte-eestlastel üht keelt lasknud õppida, mis väga vähe Eesti keelt meele tuletab.

Kõige pealt on raamat nii rängaste trükivigasid täis, et see selle poolest ainuke selletaoline maailmas tohiks olla. Aga raamatukirjutaja enese keele tundmine on ka imeliselt kehv, ehk hr. Jurgens küll nähtavaste ise eestlane on. Tihti tahaks tema imelisi Eesti keele vormisid trükivigadeks pidada, kui ta ise mitte selge sõnaga ei tõendaks, et meie ees mitte trükiviga ei seisa. Trüki- ja kirjaniku enese puuduliku teadmise vead on siis ka seda võrd rohkel arvul olemas, et vaevalt raamatus rida leidub, mis ilma veata oleks. Veneekeeles tuleb neid siiski võrdlemisi palju vähem ette, siin on aga tihti veel raskem ütelda, mis trükiviga ja mis kirjaniku enese vigas Vene keele süü.

Raamatu grammatikalisi õpetusi ei hakka ma siin arutama. Need võivad valed olla, kuid nad oleksivad andeks antavad. Ei või ju nõuda, et igauks, kes üht õpiraamatut tahab kirjutada, asja ennast teaduse kõrguselt peab tundma. Sarnasel nõudmisel ei saaks lõpuks ühtainustki õpiraamatut. Kuid siiski on teatav minimum nõudmisi olemas, millest mitte ilma karistamata mööda ei tohi minna. Raamatu kirjutaja on aga ka selle minimumi peale vilistanud. Neid minimal-nõudmisi Eesti keele õpiraamatult pean ma silmas, kui ma alamal mõned näitused ette toon.

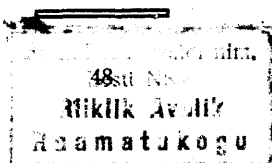
Lk. 5: Eesti ä tuletavat lamba määgimist meele. Sellest inetumast häälikust püüdvat eestlane selle läbi lahti saada, et ta tema ase-

mele e a ehk ia seab. Puhtalt leiduvat teda väheses arvus sõnades. — Lk. 7: Eestlane ei kuulvat võõra keele sõnades silpsid, mis sõnas eespool rõhku seisavad, sellepärast olevat автомобиль Eesti keeles pill(!), татары (tatarlased) — tarid (!). — Lk. 8: Sõnades Liisa ja keel kuulduvat üks ja seesama i häälik (!); hoone tulevat lugeda y-yne (!); — söön, lõön, töö, öö öeldavat välja süün, lüün, tüü, üü; — selle eest olevat üü häälik alati üi: nüid; pikka diftongi pidavat täishäälikuid üksteisest lahutades (раздельно) lugema, nõnda siis: tä-e-vad, o-i-nad, kolm lä-e-va, rõ-emu, ü-iri. — Lk. 12: Palj. osast. olevat pulkasid ja pulku(!) — Lk. 14: Ain. osast. olevat: isat, emat, ime ehk imet, kere e. keret, mure e. muret pere e. peret. — Lk. 15: kunstnik olevat kuntsnik. — Lk. 18: laas tähendavat porilompi (лужа); palj. osastav juuksi. Lk. 19 tuvi omastav tuve. Lk. 21. harilikult kirjutatavat rikkaid, harvem rikkid, kõneldavat aga rikku, rikki ja rikke.

Saagu neist näitustest; ma olen esimeste 21 lehekülje pealt nad välja kirjutanud, ilma et ma selgeid trükivigasid (kohutäis p. olema kõhutäis, viksas maha — viskas jne.) tähele oleksin pannud; niisama ei ole ma puudutanud ka vormisid, mis teataval viisil võimalikud on, nagu käsasüsa (peaks olema: käsi, süsi). Oleks raamatus ainult viimast liiki vead, siis peaks ka otsus tema kohta hoopis teistsugusem saama. Raamatus on aga tõeste kõikide, ka kõige iseenesest-mõistetavamate nõudmiste peale lihtsalt käega heidetud, ja nõnda läheb edasi kuni lõpuni.

Raamatus tulevad ka lugemise tükid ette, lehekülgedel 19, 25, 29, 32, 36, 47, 55, 62, 70, 71 ja 72—86. Need lugemise tükid nimelt kuni 72 leheküljeni on enamiste Eesti vanasõnad; mitte-eestlasele, kes neid keele harjutusteks tahaks tarvitada, pakuvad nad äravõitmata raskusi; pealegi ei ole nad mingisugusesse ühendusesse läbivõetud grammatika reeglitega seatud. Vene sõnastik lugemise tükkide jaoks puudub, see just ütleb kõige selgemalt, et raamatut ei olegi tahetud mitte-eestlaste jaoks kirjutada. Raamatu lõpul on küll lhk. 86—95 pealkirjas lubatud nõndanimetatud построчный словарь (ridarealine sõnastik), kuid sellel on lugemise tükkides ettetulevate sõnadega üsna vähe tegemist. Kohe esimese lugemise tüki kohta puuduvad kohe 3—4 esimeses reas sõnade tähendused; puust, maja, laps, elama, oma, isa, ema, juures, käima, suvi, kari, talve, kool, koer, kass, lehm, härg, siga jne., jne. Osa lugemise tükkisid on nähtavaste raamatukirjutaja enese kirjutatud. Need on kõik nõnda nimetatud „tuleviku Eesti keeles“, näit. „Cronika kirjutaja Kelchi sõnade järele, Rootsi valitsus oma politikaliste kasude pärast ei lasknud mitte undeschilde jaoks koolisid asutada“ (lk. 77).

J. Jõgower.

Eesti Kirjanduse Seltsi kuukiri

„EESTI KIRJANDUS“

ilmub ka 1913. korralikult üks kord kuus 2—3 poogna suuruses heal paberil. Vastutava ja tegeliku toimetaja kohused on lektor J. Jõgewer oma peale võtnud. Teda toetab väljaandmisel laiendatud kuukirja-toimekond järgmiste liikmetega: J. Aavik, M. J. Eisen, V. Grünthal, A. Jürgenstein, M. Kampmann, A. Kitzberg, J. Luiga, W. Reiman, J. Tõnisson.

Kuukiri toob 1913. nagu siiamani pikemaid töösid Eesti keele-, kirjanduse-, kunsti- ja ajaloo-põllult, lühemaid teateid kirjanduseliste uudiste üle, põhjalikka arvustusi, vanemate kirjameeste kirjavahetusi ja kõikide ilmuvate Eesti keeli raamatute nimekirja.

Et laialist tööpõldu hästi üle vaadata ja korralikult harida, on hulk keelemehi, kirjanikke, kunstnikke ja arvustajaid kuukirjale lahkelt ka astööd lubanud. Aasta jooksul avaldavad temas peale toimekonna liikmete pikemaid ehk lühemaid töösid ja teateid: F. Akel, F. Ederberg, H. Einer, E. Enno, A. Gailit, K. A. Hindrey, Aino Kallas, O. Kallas, N. Kann, F. Karlson, K. Konnik, H. Koppel, F. Kuhlbars, J. Köpp, H. Lampson, K. Leetberg, B. Linde, M. Lipp, J. Lõo, A. Lüüs, M. Okas, P. Olak, E. Peterson, H. Pöld, H. Prants, H. Raudsepp, M. Reichenbach, Kr. Raud, D. Rootsmann, K. Saral, J. Sarv, J. Semper, E. Schönberg, G. Suits, J. Tammemägi, A. Thomson, M. Treumann, F. Tuglas, H. Walk, J. W. Weski, G. Wilberg.

Kuukirja võib E. K. S. usaldusmeeste, raamatukaupluste ja postitalituste kaudu tellida. Kuukirja kassale aga oleks otsekohene tellimine posti-transferdiga kõige soovitamam: Tartu, hra A. Kitzberg. Tellimisehind on aastas postiga 3 rubla, postita 2 rubla 50 kop.

Endistest aastakäikudest on veel saadaval:

II.	aastakäk.	1907.	120	lhk.	30	kop.
III.	”	1908.	472	”	2	rubla 50 kop.
IV.	”	1909.	496	”	2	” 50 ”
V.	”	1910.	512	”	2	” 50 ”
VI.	”	1911.	488	”	2	” 50 ”
VII.	”	1912.	488	”	2	” 50 ”

Kuukirja-toimekond.